

Nina Obuljen: *Why we need European cultural policies – The impact of EU enlargement on cultural policies in transition countries*, European Cultural Foundation, CPRA edition 2004, Amsterdam, 117 str.

Knjiga *Why we need European cultural policies - The impact of EU enlargement on cultural policies in transition countries* rezultat je istraživanja za koje je autorica, mr. sc. Nina Obuljen dobila nagradu Cultural Policy Research Award, koju dodjeljuje European Cultural Foundation i Bank of Sweden Tercentenary Foundation za najbolji istraživački rad na području razvoja kulturnih politika, a 2004. godine mr. sc. Obuljen bila je prva dobitnica te nagrade. Knjiga se nastavlja na dotadašnji rad autorice koja je magistrirala temom Utjecaj europskih integracija na hrvatsku kulturnu politiku te koja je svoje iskustvo u znanstvenom radu na Institutu za međunarodne odnose komplementirala radom u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske na mjestu pomoćnice ministra za međunarodnu suradnju kao i članstvom u pregovaračkoj skupini za pristupanje Europskoj uniji za poglavlje kulture i obrazovanja. Nina Obuljen obnaša i dužnost nacionalnog korespondenta za godišnji izvještaj Vijeća Europe i ERICarts-a u Kompendiju kulturnih politika Europe.

Navedeno profesionalno iskustvo autorice može se tumačiti i kao ključni čimbenik u pristupu istraživanja koje

je prethodilo pisanju knjige s obzirom na to da autorica u uvodu knjige pronicljivo i znalački otkriva poteškoće u stvaranju europskih kulturnih politika te određuje njihov sadašnji položaj kao dio ostalih javnih politika. Autorica jasno tvrdi da europska kulturna politika zapravo postoji, međutim nije jasno artikulirana te se interpretira i izvodi kroz relevantne javne politike koje se tiču područja kulture, npr. ekonomske i socijalne politike. Upravo takav pristup daje kulturnoj politici nejasan položaj i nedefiniranu ulogu na razini Unije. Autorica tvrdi da se položaj može učvrstiti jedino uključivanjem kulture u glavne teme donošenja odluka na razini Europske unije. Naime, europski *acquis communautaire* tek se manjim dijelom odnosi na kulturu, što je, smatra autorica, nedovoljno s obzirom na značenje kulture i učinak koji će imati uloga i tumačenje kulturne politike na razini Unije i s obzirom na to kakve će posljedice imati u zemljama Unije, a pogotovo u zemljama koje su u pregovorima za pristupanje Uniji. Općenito, učinak razvoja europske kulturne politike na zemlje koje su u pregovorima za pristupanje nedovoljno se analizira i istražuje, što je autorica navela kao je-

dan od glavnih razloga svojeg istraživanja. Ona navodi tri uzroka toj pojavi: prvo, na europskoj razini još se vode razgovori o tome jesu li potrebne integrirane europske kulturne politike ili je jedinstvena europska kulturna politika; drugo, nedovoljna je količina informacija i statistika koje bi se mogle uspoređivati; treće, provodi se premalo komparativnih analiza javnih politika u kulturnom sektoru. Primjereno tom stajalištu, jedno od glavnih usmjerenja njezina istraživanja upravo su metodološki problemi komparativnih istraživanja kulturnih politika u Europi, koji ilustriraju koliko pomanjkanje konzistentne komparativne metodologije povećava nesustavan pristup analizi i pozicioniranju kulturnih politika u Europi.

Prvi dio knjige daje na pregled konceptualni okvir istraživanja, tj. postavlja kulturnu politiku uz odgovarajuće definicije u kontekst uspoređivanja javnih politika i prateće analize na europskoj razini. U tom poglavlju, autorica analizira komparativna istraživanja kulturnih politika u Europi ističući pritom koliko je složen sam pojam kulture i koliko je nekad marginaliziran u usporedbi s drugim javnim politikama koje imaju socijalno osjetljivije značenje (npr. zdravstvo, izobrazba, socijala itd.). Autorica postavlja odnos između javne politike, dakle kulturne politike, i vladajućih struktura (nacionalne vlade) koje je donose i njome upravljaju te pokazuje kako se ponašanje prema kulturnoj politici razlikuje od same definicije kulture, što logički nameće potrebu za multidimenzionalnim pristupom koji bi se, u komparativnim analizama, trebao prilagoditi zasebnim temama istraživanja

(Gray 1996, u Obuljen 2005:19). Definicija kulture nužno se naslanja na kulturnu teoriju koja informira politiku i praksu. Prema mišljenju Colina Mercera, autorica tvrdi da bi kulturna politika trebala biti informirana kulturnom teorijom, kako uostalom djeluju ostale javne politike. Upravo nedostatak kulturne teorije u kulturnoj politici, Mercer objašnjava, a autorica potvrđuje, ključni je razlog nekonzistentnog istraživanja kulturne politike (Mercer 2002, u Obuljen 2005:21).

To poglavlje također predstavlja rad Vijeća Europe na području europskih kulturnih politika, od izrade nacionalnih izvještaja do pružanja informacija potrebnih za komparativne analize kulturnih politika. Poglavlje završava analizom proširenja Europske unije, što to znači za samu Europu i koji je položaj zemalja u tranziciji prema europskim javnim politikama.

Drugo poglavlje knjige počinje konstatacijom da je europsku politiku i stajalište o kulturi teško odrediti. Kao što je već rečeno, kultura kao pojam podliježe zasebnim interpretacijama, pa tako i kulturna politika ima zasebne tretmane i načine na koje se donosi i primjenjuje. Kao najprimjerenije tumačenje autorica predlaže ono njemačko – “kultura uključuje obrazovanje, znanost i umjetnost”, jer je primjenjivo u zakonodavnom i u smislu samog kulturnog sektora (Obuljen, 2005:29). Poglavlje daje kratku povijest donošenja kulturnih politika u Europskoj zajednici i pozadinu proširenja iz 2004. godine, kada se deset novih članica pridružilo Uniji. Samo proširenje objašnjeno je kroz procese pristupnih pregovora i prikaz zastupljenosti kulture u europskoj legislativi.

Budući da se proširenje Europe, baš kao i tranzicija (iako se samo pristupanje Europskoj uniji može tumačiti kao svojevrsna tranzicija) u većini slučajeva opisuje kroz sektore ekonomije, gospodarstva i politike, ovo objašnjenje pristupnih pregovora kroz kontekst kulture vrlo je značajno, što i sami rezultati istraživanja u tekstu pokazuju.

Autorica predstavlja rezultate istraživanja koje je provela u osam, od deset zemalja koje su postale nove članice Unije 2004. godine, zatim u dvije zemlje kandidatkinje koje su pri kraju pregovora, te u Hrvatskoj, koja je u tijeku procesa pregovora. Istraživanje je provedeno na temelju analize službenih materijala i dokumenata Unije koji uključuju kulturu, proširenje Unije, prve analize proširenja, komparativne kulturne politike (*Compendium of cultural policies and trends in Europe* Vijeća Europe) i odgovore na upitnike. Odgovori na pitanja dali su očekivan odgovor da je utjecaj proširenja imao znatno veći učinak na ostale javne politike te da dublja analiza utjecaja proširenja nije provedena, niti su mogući učinci predstavljeni u sektoru. Istraživanje je pokazalo da od niza ponuđenih tema koje bi trebale biti uključene u kulturnu politiku prije i nakon proširenja (usklađivanje s *acquis communautaireom*, nove mogućnosti financiranja, zaštita kulturnog identiteta, mobilitet umjetnika i kulturna suradnja) samo dvije teme su odabrane kao najvažnije: očuvanje kulturnog identiteta i novi načini financiranja.

Poglavlje, također, sadržava pregled rezultata istraživanja prema zasebnim kategorijama; usklađivanje s *acquis communautaireom*, audio-vizu-

alna politika, porezna politika (uključuje pitanje poreza na dodanu vrijednost), pitanje natječaja i regulacije državnih subvencija, pitanje statusa samostalnih umjetnika, razmjene kulturnih dobara, kulturnih statistika i konačno pitanje regionalizacije kulturne politike.

Autorica je obratila posebnu pozornost audio-vizualnoj politici i načinu na koji su nove zemlje Unije, kao i one u pristupanju, morale prilagoditi svoje postojeće politike ne samo legislativnim okvirima Unije, nego i širim međunarodnim regulacijama (npr. General Agreement on Trade in Services).

Kraj poglavlja posvećen je preliminarnim ocjenama proširenja koje pokazuju da proširenje Unije nije do sada imalo veći učinak na kulturne politike zemalja Srednje i Istočne Europe te da informacije o mogućim povlasticama i posljedicama proširenja nisu posve došle do umjetnika i profesionalaca koji rade i djeluju unutar kulturnih sektora tih zemalja. Istraživanje pokazuje da su se najveće promjene dogodile u registru audio-vizualnog sektora, što je prvenstveno rezultat usklađivanja s *acquis communautaireom*. Promjene također postoje na području poreznih politika, dok se najmanje modifikacija dogodilo u načinima financiranja kulture, tj. uvjetima i načinima raspodjele državnih subvencija i natječaja. Istaknuto je, također, da je nedostatak informacija i statistika jedan od najvećih problema u istraživanju učinka proširenja na kulturne politike zemalja u tranziciji. Sam položaj kulturne politike i njezino izostavljanje iz procesa usklađivanja pokazuju tendenciju prepuštanja kulturnih poli-

tika nacionalnim inicijativama i pravnim strukturama. Autorica završava kritičkim zaključkom da Europska unija nije pružila jasan smjer razvoja kulturnih politika za zemlje koje su se pridružile ili su u procesu pridruživanja europskim integracijama te se stoga veće promjene nisu niti dogodile.

Postavljajući pitanje o budućim razvojem i modifikacijama kulturnih politika, autorica se poziva na riječi predsjednika Europske komisije, Manuela Barrosa, u kojima on navodi da se kulturna dimenzija Europske unije više ne smije zanemariti, te kako bi bilo pogrešno da se ekonomija i kultura tretiraju kao dva zasebna svijeta. Naime, znanje, znanost i kultura zahtijevaju "adekvatnu pozornost" bez koje društva ne mogu napredovati (Barroso 2004, u Obuljen 2005:69). Međutim, usprkos tim riječima koje kulturu stavljaju u središte zanimanja europskih politika, autorica tvrdi da se ne vide značajniji pomaci koji bi omogućili da se to zaista i dogodi. Stoga predlaže osuvremenjivanje europskih kulturnih politika preko zalaganja za interaktivan odnos kultura, tj. zastupanje kulturnih raznolikosti kako predlaže UNESCO-ova Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja iz 2005. godine. Ako se ne prihvati novi put razvoja, kulturne politike u Europi bit će i dalje većinom vezane za vlastiti nacionalni kontekst te predominantno posvećene zaštiti i promicanju zasebnih kulturnih identiteta.

Cilj istraživanja na čijim se rezultatima temelji knjiga mr. sc. Nine Obuljen bio je "identificirati elemente kulturnih politika na koje proširenje

Europe može direktno ili indirektno utjecati," tj. pitane kako će se proširenje Europe odraziti na razvoj kulturnih politika u zemljama tranzicije (Obuljen, 2005:13). Ovo je jedno od najznačajnijih pitanja i za zemlje u tranziciji, i za zemlje Unije. Autorica svojom studijom i rezultatima istraživanja popunjava prostor otvoren pitanjima uvjetovanim proširenjem Unije, na koja čak ni službena tijela, bilo nacionalna (vlade zemalja u tranziciji) ili nadnacionalna (Vijeće Europe, Europska komisija, UNESCO) nemaju odgovor. Iako svojim tekstom pokazuje kako je prerano očekivati da bi se procesi pristupanja i posljedični učinci na kulturne politike mogli temeljito obraditi i definirati, knjiga iznimno precizno predstavlja probleme i smješta ih u kontekst upravljanja i pozicioniranja kulture na razini Europske unije. Autorica dovodi u pitanje daljnji razvoj europskih kulturnih politika, smjer i konačni cilj tog razvoja te kakve će to posljedice imati na nove zemlje članice europskih integracija. Pitanje kulturne politike ujedno je pitanje vrednovanja kulture kao relevantnog područja za sveukupni napredak društva. Knjiga mr. sc. Nine Obuljen jedna je od rijetkih koje aktualiziraju problematiku integracijskih procesa na području kulture, te pitanje kakve će posljedice ti procesi (ne)imati. Stoga bi ova knjiga uistinu trebala biti obavezno štivo svih istraživača, analitičara, zakonodavnih, izvršnih i savjetodavnih tijela, medija na nacionalnim i nadnacionalnim razinama u Europi koji se bave kulturnim politikama, administracijom kulture i javnim politikama.

Ana Žuvela

Aleksandar Halmi: *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 2005.; 520 str.

Knjiga Prof. dr. sc. Aleksandra Halmija "Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima" (Strategies of qualitative research in applied social sciences) objavljena je kao rezultat dugogodišnjeg bavljenja problematikom kvalitativne metodologije općenito, a posebno u primijenjenim društvenim znanostima (socijalni rad, psihologija, sociologija, komunikacijske znanosti itd.). Studija popunjava prazninu u teorijskim i metodološkim paradigmatama vezanim uz kvalitativne i kvantitativne pristupe posebno u komunikacijskim i drugim društveno humanističkim znanostima. Knjiga sadrži šest poglavlja uz posebne priloge koji sadržavaju vježbe kojima se mogu planirati i implementirati kvalitativna istraživanja u praksi. Knjiga je namijenjena široj društvenoj i užoj znanstveno-stručnoj javnosti, istraživačima, praktičarima, evaluatorima i studentima na diplomskim i poslijediplomskim studijama iz društveno humanističkih znanosti. U nastavku dajemo kratak pregled poglavlja sa sadržajem na engleskom jeziku.

Overview of Qualitative Research

Research methods can be classified in various ways, however one of the most common distinctions is between qualitative and quantitative research methods. *Quantitative research methods* were originally developed in the

natural sciences to study natural phenomena. Examples of quantitative methods now well accepted in the social sciences include survey methods, laboratory experiments, formal methods (e.g. econometrics) and numerical methods such as mathematical modeling. *Qualitative research methods* were developed in the social sciences to enable researchers to study social and cultural phenomena. Examples of qualitative methods are action research, case study research and ethnography. Qualitative data sources include observation and participant observation (fieldwork), interviews and questionnaires, documents and texts, and the researcher's impressions and reactions. The motivation for doing qualitative research, as opposed to quantitative research, comes from the observation that, if there is one thing which distinguishes humans from the natural world, it is our ability to talk! Qualitative research methods are designed to help researchers understand people and the social and cultural contexts within which they live. Kaplan and Maxwell (1994) argue that the goal of understanding a phenomenon from the point of view of the participants and its particular social and institutional context is largely lost when textual data are quantified. Although most researchers do either quantitative or qualitative research work, some researchers have suggested combining one or more re-

search methods in the one study (called triangulation). Good discussions of triangulation can be found in Gable (1994), Kaplan and Duchon (1988), Lee (1991), Mingers (2001) and Ragin (1987). An empirical example of the use of triangulation is Markus' (1994) paper on electronic mail. As well as the qualitative/quantitative distinction, there are other distinctions which are commonly made. Research methods have variously been classified as objective versus subjective (Burrell and Morgan, 1979), as being concerned with the discovery of general laws (nomothetic) versus being concerned with the uniqueness of each particular situation (idiographic), as aimed at prediction and control versus aimed at explanation and understanding, as taking an outsider (etic) versus taking an insider (emic) perspective, and so on. Considerable controversy continues to surround the use of these terms, however, a discussion of these distinctions is beyond the scope of this section.

Philosophical Perspectives

All research (whether quantitative or qualitative) is based on some underlying assumptions about what constitutes 'valid' research and which research methods are appropriate. In order to conduct and/or evaluate qualitative research, it is therefore important to know what these (sometimes hidden) assumptions are. For our purposes, the most pertinent philosophical assumptions are those which relate to the underlying epistemology which guides the research. Epistemology re-

fers to the assumptions about knowledge and how it can be obtained. Guba and Lincoln (1994) suggest four underlying "paradigms" for qualitative research: positivism, post-positivism, critical theory, and constructivism. Orlikowski and Baroudi (1991), following Chua (1986), suggest three categories, based on the underlying research epistemology: positivist, interpretive and critical. This three-fold classification is the one that is adopted here. However it needs to be said that, while these three research epistemologies are *philosophically* distinct (as ideal types), in the practice of social research these distinctions are not always so clear cut. There is considerable disagreement as to whether these research "paradigms" or underlying epistemologies are necessarily opposed or can be accommodated within the one study. It should be clear from the above that the word 'qualitative' is not a synonym for 'interpretive' – qualitative research may or may not be interpretive, depending upon the underlying philosophical assumptions of the researcher. Qualitative research can be positivist, interpretive, or critical (see Figure 1). It follows from this that the choice of a specific qualitative research method (such as the case study method) is independent of the underlying philosophical position adopted. For example, case study research can be positivist (Yin, 1994), interpretive (Walsham, 1993), or critical, just as action research can be positivist (Clark, 1972), interpretive (Elden and Chisholm, 1993) or critical (Carr and Kemmis, 1986). These three philosophical perspectives are discussed below.

1. Positivist Research

Positivists generally assume that reality is objectively given and can be described by measurable properties which are independent of the observer (researcher) and his or her instruments. Positivist studies generally attempt to test theory, in an attempt to increase the predictive understanding of phenomena. In line with this Orlikowski and Baroudi (1991, p. 5) classified empirical research as positivist if there was evidence of formal propositions, quantifiable measures of variables, hypothesis testing, and the drawing of inferences about a phenomenon from the sample to a stated population. Examples of a positivist approach to qualitative research include Yin's (1994) and Benbasat et al's (1987) work on case study research.

2. Interpretive Research

Interpretive researchers start out with the assumption that access to reality (given or socially constructed) is only through social constructions such as language, consciousness and shared meanings. The philosophical base of interpretive research is hermeneutics and phenomenology (Boland, 1985). Interpretive studies generally attempt to understand phenomena through the meanings that people assign to them and interpretive methods of research in social sciences are "aimed at producing an understanding of the context of the information system, and the process whereby the information system influences and is influenced by the context" (Walsham 1993, pp. 4-5). Interpretive research does not predefine dependent and independent vari-

ables, but focuses on the full complexity of human sense making as the situation emerges (Kaplan and Maxwell, 1994).

3. Critical Research

Critical researchers assume that social reality is historically constituted and that it is produced and reproduced by people. Although people can consciously act to change their social and economic circumstances, critical researchers recognize that their ability to do so is constrained by various forms of social, cultural and political domination. The main task of critical research is seen as being one of social critique, whereby the restrictive and alienating conditions of the status quo are brought to light. Critical research focuses on the oppositions, conflicts and contradictions in contemporary society, and seeks to be emancipatory i.e. it should help to eliminate the causes of alienation and domination. One of the best known exponents of contemporary critical social theory is Jurgen Habermas, who is regarded by many as one of the leading philosophers of the twentieth century. Habermas was a member of the Frankfurt School, which included figures such as Adorno, Horkheimer, Lukacs, and Marcuse.

Qualitative Research Method

Just as there are various philosophical perspectives which can inform qualitative research, so there are various qualitative research methods. A research method is a strategy of inquiry which moves from the underlying philosophical assumptions to re-

search design and data collection. The choice of research method influences the way in which the researcher collects data. Specific research methods also imply different skills, assumptions and research practices. The four research methods that will be discussed here are action research, case study research, ethnography and grounded theory.

1. Action Research

There are numerous definitions of action research, however one of the most widely cited is that of Rapoport's, who defines action research in the following way:

Action research aims to contribute both to the practical concerns of people in an immediate problematic situation and to the goals of social science by joint collaboration within a mutually acceptable ethical framework (Rapoport, 1970, p. 499).

This definition draws attention to the collaborative aspect of action research and to possible ethical dilemmas which arise from its use. It also makes clear, as Clark (1972) emphasizes, that action research is concerned to enlarge the stock of knowledge of the social science community. It is this aspect of action research that distinguishes it from applied social science, where the goal is simply to apply social scientific knowledge but not to add to the body of knowledge. Action research has been accepted as a valid research method in applied fields such as organization development and education (e.g. see the Special Issue on action research in *Human Relations*, Vol. 46, No. 2, 1993, and Kemmis and McTaggart, 1988). In information sys-

tems, however, action research was for a long time largely ignored, apart from one or two notable exceptions (e.g. Checkland, 1991). More recently, there seems to be increasing interest in action research.

2. Case Study Research

The term "case study" has multiple meanings. It can be used to describe a unit of analysis (e.g. a case study of a particular organisation) or to describe a research method. The discussion here concerns the use of the case study as a research method. Although there are numerous definitions, Yin (1994) defines the scope of a case study as follows:

A case study is an empirical inquiry that:

- investigates a contemporary phenomenon within its real-life context, especially when
- the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident" (Yin 1994, p. 13).

Case study research can be positivist, interpretive, or critical, depending upon the underlying philosophical assumptions of the researcher. Yin (1994) and Benbasat et al. (1987) are advocates of positivist case study research, whereas Walsham (1993) is an advocate of interpretive in-depth case study research.

3. Ethnography

Ethnographic research comes from the discipline of social and cultural anthropology where an ethnographer is required to spend a significant amount of time in the field. Ethnographers immerse themselves in the lives of the people they study (Lewis 1985,

p. 380) and seek to place the phenomena studied in their social and cultural context. After early ground-breaking work by Wynn (1979), Suchman (1987) and Zuboff (1988), ethnography has now become more widely used in the study of information systems in organizations, from the study of the development of information systems (Hughes et. al, 1992; Orlikowski, 1991; Preston, 1991) to the study of aspects of information technology management (Davies, 1991; Davies and Nielsen, 1992). Ethnography has also been discussed as a method whereby multiple perspectives can be incorporated in systems design (Holzblatt and Beyer, 1993) and as a general approach to the wide range of possible studies relating to the investigation of information systems (Pettigrew, 1985). In the area of the design and evaluation of information systems, some very interesting work is taking place in a collaborative fashion between ethnographers on the one hand, and designers, IS professionals, computer scientists and engineers on the other. This collaborative work is especially strong in the UK and Europe and is growing in the US.

4. Grounded Theory

Grounded theory is a research method that seeks to develop theory that is grounded in data systematically gathered and analyzed. According to Martin and Turner (1986), grounded theory is “an inductive, theory discovery methodology that allows the researcher to develop a theoretical account of the general features of a topic while simultaneously grounding the account in empirical observations or

data.” The major difference between grounded theory and other methods is its specific approach to theory development – grounded theory suggests that there should be a continuous interplay between data collection and analysis. Grounded theory approaches are becoming increasingly common in the IS research literature because the method is extremely useful in developing context-based, process-oriented descriptions and explanations of the phenomenon.

Qualitative Techniques for Data Collection

Each of the research methods discussed above uses one or more techniques for collecting empirical data (many qualitative researchers prefer the term “empirical materials” to the word “data” since most qualitative data is non-numeric). These techniques range from interviews, observational techniques such as participant observation and fieldwork, through to archival research. Written data sources can include published and unpublished documents, company reports, memos, letters, reports, email messages, faxes, newspaper articles and so forth. In anthropology and sociology it is a common practice to distinguish between primary and secondary sources of data. Generally speaking, primary sources are those data which are unpublished and which the researcher has gathered from the people or organization directly. Secondary sources refer to any materials (books, articles etc.) which have been previously published. Typically, a case study researcher uses interviews and docu-

mentary materials first and foremost, without using participant observation. The distinguishing feature of ethnography, however, is that the researcher spends a significant amount of time in the field. The fieldwork notes and the experience of living there become an important addition to any other data gathering techniques that may be used.

Modes of Analysis

Although a clear distinction between data gathering and data analysis is commonly made in quantitative research, such a distinction is problematic for many qualitative researchers. For example, from a hermeneutic perspective it is assumed that the researcher's presuppositions affect the gathering of the data – the questions posed to informants largely determine what you are going to find out. The analysis affects the data and the data affect the analysis in significant ways. Therefore it is perhaps more accurate to speak of "modes of analysis" rather than "data analysis" in qualitative research. These modes of analysis are different approaches to gathering, analyzing and interpreting qualitative data. The common thread is that all qualitative modes of analysis are concerned primarily with textual analysis (whether verbal or written). Although there are many different modes of analysis in qualitative research, just three approaches or modes of analysis will be discussed here: hermeneutics, semiotics, and approaches which focus on narrative and metaphor. It could be argued that grounded theory is also a mode of analysis, but since grounded

theory has been discussed earlier, that discussion will not be repeated here.

1. Hermeneutics

Hermeneutics can be treated as both an underlying philosophy and a specific mode of analysis (Bleicher, 1980). As a philosophical approach to human understanding, it provides the philosophical grounding for interpretivism (see the discussion on Philosophical Perspectives above). As a mode of analysis, it suggests a way of understanding textual data. The following discussion is concerned with using hermeneutics as a specific mode of analysis. Hermeneutics is primarily concerned with the *meaning* of a text or text-analogue (an example of a text-analogue is an organization, which the researcher comes to understand through oral or written text). The basic question in hermeneutics is: what is the meaning of this text? (Radnitzky 1970, p. 20). Taylor says that:

"Interpretation, in the sense relevant to hermeneutics, is an attempt to make clear, to make sense of an object of study. This object must, therefore, be a text, or a text-analogue, which in some way is confused, incomplete, cloudy, seemingly contradictory – in one way or another, unclear. The interpretation aims to bring to light an underlying coherence or sense" (Taylor 1976, p. 153).

The idea of a hermeneutic circle refers to the dialectic between the understanding of the text as a whole and the interpretation of its parts, in which descriptions are guided by anticipated explanations (Gadamer 1976, p. 117). It follows from this that we have an expectation of meaning from the con-

text of what has gone before. The movement of understanding “is constantly from the whole to the part and back to the whole” (ibid, p. 117). As Gadamer explains, “It is a circular relationship ... The anticipation of meaning in which the whole is envisaged becomes explicit understanding in that the parts, that are determined by the whole, themselves also determine this whole.” Ricoeur suggests that “Interpretation ... is the work of thought which consists in deciphering the hidden meaning in the apparent meaning, in unfolding the levels of meaning implied in the literal meaning” (Ricoeur 1974, p. xiv). There are different forms of hermeneutic analysis, from “pure” hermeneutics through to “critical” hermeneutics, however a discussion of these different forms is beyond the scope of this section. If hermeneutic analysis is used in an information systems study, the object of the interpretive effort becomes one of attempting to make sense of the organization as a text-analogue. In an organization, people (e.g. different stakeholders) can have confused, incomplete, cloudy and contradictory views on many issues. The aim of the hermeneutic analysis becomes one of trying to make sense of the whole, and the relationship between people, the organization, and information technology.

2. Semiotics

Like hermeneutics, semiotics can be treated as both an underlying philosophy and a specific mode of analysis. The following discussion concerns using semiotics as a mode of analysis.

Semiotics is primarily concerned with the meaning of signs and symbols in language. The essential idea is that words/signs can be assigned to primary conceptual categories, and these categories represent important aspects of the theory to be tested. The importance of an idea is revealed in the frequency with which it appears in the text. One form of semiotics is “content analysis.” Krippendorff (1980) defines content analysis as “a research technique for making replicable and valid inferences from data to their contexts.” The researcher searches for structures and patterned regularities in the text and makes inferences on the basis of these regularities. Another form of semiotics is “conversation analysis.” In conversation analysis, it is assumed that the meanings are shaped in the context of the exchange (Wynn, 1979). The researcher immerses himself/herself in the situation to reveal the background of practices. A third form of semiotics is “discourse analysis.” Discourse analysis builds on both content analysis and conversation analysis but focuses on “language games.” A language game refers to a well-defined unit of interaction consisting of a sequence of verbal moves in which turns of phrases, the use of metaphor and allegory all play an important part.

3. Narrative and Metaphor

Narrative is defined by the Concise Oxford English Dictionary as a “tale, story, recital of facts, especially story told in the first person.” There are many kinds of narrative, from oral narrative through to historical narrative. Metaphor is the application of a

name or descriptive term or phrase to an object or action to which it is not literally applicable. Narrative and metaphor have long been key terms in literary discussion and analysis. In recent years there has been increasing recognition of the role they play in all types of thinking and social practice.

Scholars in many disciplines have looked at areas such as metaphor and symbolism in indigenous cultures, oral narrative, narrative and metaphor in organizations, metaphor and medicine, metaphor and psychiatry etc.

Josip Vidaković

Enver Demirović: *Govor slike – sociološki aspekti novinske fotografije kao specifične poruke*, Sarajevo: DES, 2005.; 126 str.

Enver Demirović: *Javnost – pretpostavke konstituiranja te pojave u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Avicena, 2005.; 220 str.

U razmjerno skromnoj produkciji stručnih knjiga i znanstvene literature s područja medijske kulture u državama bivše Jugoslavije, dvije neobično korisne knjige istoga autora svraćaju pozornost. Dolaze iz Bosne i Hercegovine, autor im je dr. Enver Demirović: *Govor slike – sociološki aspekti novinske fotografije kao specifične poruke* (DES, Sarajevo, 2005) i *Javnost – pretpostavke konstituiranja ovog fenomena u Bosni i Hercegovini* (Avicena, Sarajevo 2005).

Obje su knjige rezultat dugogodišnjeg znanstvenoistraživačkog i pedagoškog, ali i bogatog praktičnog, novinarskog, uredničkog i javnog djelovanja dr. Demirovića, Međusobno ih povezuje upravo taj sretan spoj teorije i znanosti s praktičnim iskustvom, pa obje knjige istodobno mogu poslužiti kao udžbenička i stručna literatura za profesionalce, a također kao zanimljiva i dragocjena informacija za sve zainteresirane čitatelje.

Kad je riječ o knjizi *Javnost*, autor se ne zadržava samo na istraživanju povijesne i suvremene građe niti na pregledu povijesnog i aktualnog stanja javnosti, nego na tim temeljima propituje mogućnosti, izazove i pretpostavke za stvaranje demokratske javnosti u suvremenoj Bosni i Hercegovini, u svjetlu posebnosti problema s kojima se javnost (razumije se demokratska) u toj državi danas susreće.

Demirović se posebno bavi problemom nedostavno definirane i praktički nerazpoznatljive granice između privatnog i javnog u suvremenoj BiH danas, međudjelovanjem javnog mnijenja i demokratske javnosti, slabo istraženim područjem političke kulture u suvremenoj BiH, i posebice ulogom i utjecajem medija na povijesnu i suvremenu sliku društvenog shvaćanja javnosti u toj zemlji.

Metodološki, dr. Demirović pretežito ustrajava na teorijskoj analizi problema, pažljivo i sustavno se suoča-

vajući (i sukobljavajući) sa skromnošću prethodnih teorijskih istraživanja jednako koliko s njihovom ideološkom jednoznačnošću, manipulativnom selektiranošću pa i dogmatičnošću pristupa. Nakon teorijskog elaboriranja pojma javnosti (uz vidno oslanjanje na Jurgena Habermasa i filozofiju Frankfurtske škole), autor uvodi i analizu međuodnosa tehnike-tehnologije i javnosti, otvarajući problem na komunikacijskoj i komunikološkoj razini. I vrijeme i prostor koji istraživanje obuhvaća nužno su nametnuli u središte pitanje odnosa javnosti i ideologije, točnije različitih (nerijetko međusobno oštro suprotstavljenih, pa i isključujućih) ideologija. Razmatranje ideologija nužno ga dovodi do problema međuodnosa javnosti i religije, a s obzirom na prostor istraživanja i opet je riječ o množini – religija. Nakon toga knjiga raščlanjuje odnose između javnosti i znanosti, da bi se iz tako globalnih, i po svojoj naravi nužno apstraktnih pojmova zaputila prema krajnje konkretnome – prema odnosu javnosti i društvenog uređenja, u prvom redu javne uprave. Demirović se jasno protivi izjednačavanju pojmova javnosti i javne uprave, držeći to prevelikim reduciranjem i sužavanjem područja razmatranja, pa zato javnu upravu analizira kao samo jedan od (ma koliko bitnih) dijelova pojma javnosti. To ga nužno vodi do rasprave o odnosu javnosti i sustava prevladavajućih etičkih vrijednosti, kako bi dospio do sadržaja pojma “demokratske javnosti” kao djelatnog međuodnosa etičkih normi i praktičnih javnih aktivnosti.

Opredjeljujući se, naravno, za građansku demokraciju kao nesavršen, no trenutno najbolji postojeći model fun-

kcioniranja ljudskog društva, autor dopisuje (nakon vrlo opsežne i iscrpne rasprave o teorijskim modelima) do krajnje konkretnih primjera višekulturalne javnosti u Bosni i Hercegovini, koju promatra kao posebnost, izazov i dodatno usložnjavajući čimbenik.

Manje upućenom čitatelju Demirovićev povijesni presjek povijesti BiH, sa stajališta konstituiranja javnosti, donijet će bitno pojašnjavajući, i sažeto pregledan uvid u povijesno, društveno i kulturalno složen pa i zamršen svijet susjedne države, koji nije tako jednostavno posve razumjeti. U tom će se pregledu jasno uočiti višestoljetna složenost i povijesna ukorijenjenost nekih od problema koji se u društvenom i političkom životu Bosne i Hercegovine danas pojavljuju kao bitno otežavajući elementi. Vrijeme osmanlijske uprave, potom kratkotrajno ali vrlo burno i radikalno reformatorsko upravljanje Austro-Ugarske, razdoblja dviju Jugoslavija i, konačno, petnaestogodišnje vrijeme neovisnosti i samostalnosti, obilježeno strašnim ratom i grubim sukobima, autor kronološki promatra ne ispuštajući iz vida glavni predmet istraživanja – kao okvire unutar kojih se mogla (ili pak nije mogla) konstituirati demokratska javnost. Kad je riječ o ovom posljednjem razdoblju, autor je posve svjestan teorijskih i praktičnih ograničenja mogućeg istraživanja, od nedostatka stručne literature do njezine kontradiktornosti, od nedostatka vremenskog odmaka do problematične egzaktnosti izvora, pa tek naznačuje i otvara pitanja i teme za moguće buduće istraživanje. U tom smislu dragocjen je dodatak knjizi s preciznim popisom javnih glasila (tiskovina te radijskih i televizijskih po-

staja zasebno) koji su u Bosni i Hercegovini medijski djelovali u ratu (1992-1995), a bili su službeno registrirani u BiH. Odsustvo medija na tome popisu (onih, naime, koji nisu osjećali potrebu službeno se registrirati u državi u kojoj su djelovali) autor ne komentira, ali i to tek znakovito upućuje na probleme o kojima je knjiga iscrpno govorila.

Demirovićeva knjiga *Govor slike* bavi se posebnošću komunikacije novinske fotografije u medijskom i javnom prostoru. Nakon definiranja uloge i mjesta fotografije u tiskovinama, te njezinih mogućnosti komunikacije, autor se u ovom znanstveno-istraživačkom radu posvećuje posebnostima odnosa ideologije i novinske fotografije, točnije, utjecaju ideološkog sustava na informacijsku narav komunikacije koju novinska fotografija ostvaruje s čitateljem. Istraživanje ponajprije daje širi uvid u povijest i narav ideološkog i ideologijskog manipuliranja novinskom fotografijom u Europi i SAD-u, istražujući odnose između prividno objektivne (stvarne, fotografski dokumentirane) informacije i ideološki manipulirane poruke usmjerene konzumentu. Metodom analize sadržaja autor potom obraća pozornost na prisutnost i odsutnost pojedinih posebnosti sadržaja, kako bi pokazao načine "obrade" fotografske "istine" na konkretnim primjerima jednog saveznog, državnoga glasila u bivšoj SFRJ (list *Borba*), jednog republičkog, ali dominantno ideološko-politički premoćno

utjecajnog (*Politika*) i jednog republičko-regionalnog, bosansko-hercegovačkog (list *Oslobođenje*). Sva tri navedena dnevnika (točnije, fotografije objavljene u njima) obrađeni su usporedo različitim metodama analize sadržaja, analizirajući frekvenciju tema, smanjivanja i rasta pojedinih tema od sedamdesetih do devedesetih godina dvadesetog stoljeća, kao i veličinu objavljenih fotografija i njihovu zastupljenost u odnosu prema stranicama tiskovine. Potom autor uvodi i anketnu metodu, te na osnovi prikupljenih odgovora procjenjuje praktični položaj fotografije u navedenim tiskovinama.

Kod izdavača koji je objavio *Govor slike*, dr. Enver Demirović 2000. godine objavio je i vrlo iscrpan i obuhvatan sveučilišni udžbenik *Metode novinarstva*, u kojemu je jasno naznačio potrebu za izdvojenim i detaljnijim istraživanjem novinske fotografije kao sredstva komunikacije. Tako je to logičan nastavak istraživačkog doprinosa istoj temi, u koju se i prije spominjala knjiga *Javnost*, objavljena kronološki između *Metoda novinarstva* i *Govora slike*, uklapa logično i prirodno, tvoreći jasan krug tema i zanimanja tog dragocjeno plodnog i sustavnog autora. Knjiga je također potpora teorijskom i znanstvenom proučavanju medijske problematike u Bosni i Hercegovini, s jednako zanimljivim i korisnim doprinosom sličnim istraživanjima u susjednim joj zemljama.

Darko Lukić

Međunarodni znanstveni skup “Kraljski Dalmatin – 200 godina zadarskog i hrvatskog novinarstva u europskom kontekstu”, Zadar, 12. i 13. srpnja 2006.

U povodu dvjestote obljetnice izlaska *Kraljskog Dalmatina*, prvih novina na hrvatskom jeziku, Odjel za informatologiju i komunikologiju Sveučilišta u Zadru, Grad Zadar, Zadarska županija i znanstveni časopis *Medijska istraživanja/Media Research* organizirali su međunarodni znanstveni skup pod naslovom “Kraljski Dalmatin – 200 godina zadarskog i hrvatskog novinarstva u europskom kontekstu”, koji se održao u Zadru 12. i 13. srpnja 2006. godine.

Prve novine na hrvatskom jeziku *Kraljski Dalmatin* objavljene su u Zadru 12. srpnja 1806. godine. Izlazile su do 1810. godine te su između vladavine Venecije i Austrije obilježile razdoblje francuske uprave. Nisu bile samo važno sredstvo za pridobivanje naklonosti tadašnje javnosti za Napoleonovu upravu na ovim prostorima, nego i važan kulturni i intelektualni doprinos bogatoj povijesti Hrvatske i Zadra, tada glavnoga grada Dalmacije. Osim na hrvatskome, izlazile su i na talijanskome jeziku pod dvojnim naslovom *Il Regio Dalmata – Kraljski Dalmatin*.

Trag tih novina u kontekstu povijesti hrvatskoga novinarstva i cjelokupnog kulturnog razvitka naše zemlje kao i u odnosu prema multikulturalnim i interkulturalnim vezama još nije dovoljno istražen.

Međunarodni skup, organiziran tim povodom, započeo je predstavljanjem pretiska prvoga godišta *Kraljskog Dalmatina* iz 1806. godine sudionicima skupa, ali i široj javnosti, 11. srpnja 2006. u Arheološkom muzeju u Zadru. Ondje je bila postavljena i izložba pod nazivom “Počeci hrvatskog novinstva i publicistike – 200. obljetnica izlaska prvog lista na hrvatskom jeziku, *Kraljski Dalmatin* 1806. godine”, koja je prenesena u Zadar iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Tom prigodom, uža radna skupina zadužena za pretisak obvezala se da će preostala godišta *Kraljskog Dalmatina* biti izrađena sukcesivno, pa će se, možda već 2007. godine, dogovoriti predstavljanje i tih izdanja. Planirano je, osim postojećeg mikrofilma i pretiska, da novine *Il Regio Dalmata – Kraljski Dalmatin* budu dostupne i u obliku tzv. mrežnog izdanja, što bi trebao biti jedan od najvažnijih doprinosa skupa.

Svrha skupa bila je osvijetliti i znanstveno istražiti političke, gospodarske i kulturne prilike u kojima su novine pokrenute te odrediti njihovu važnost u razvoju hrvatskog novinarstva u europskom kontekstu, prikazati razvoj zadarskog i hrvatskog novinarstva kao i interdiskurzivne veze, multikulturalnu praksu i utjecaje na razvoj političke komunikacije i društva. U tom kontekstu, predložene su sljedeće teme skupa:

- novinarstvo u Hrvatskoj u razdobljima prije pojave *Kraljskog Dalmatina*
- zadarsko novinarstvo od *Kraljskog Dalmatina* do danas
- novinari prvih hrvatskih novina, njihov intelektualni i politički profil
- žanrovska i stilistička obilježja
- povijesne i suvremene multikulturalne veze u novinarstvu
- koncepcija javnog mišljenja i javnosti na primjerima iz povijesti hrvatskih novina i novinarstva
- borba za čitatelje, konkurencija, publicitet, oglašavanje, vlasništvo
- povijest hrvatskog novinarstva i nove tehnologije
- hrvatski mediji i EU.

Skupu su nazočili predstavnici županijske i gradske vlasti te više od četrdesetak sudionika, uglednih znanstvenika i stručnjaka raznih profila i usmjerenja iz Hrvatske, Švicarske i Slovenije. U sklopu predloženih tema, znanstvenoj i široj javnosti predstavljena su četrdeset i dva autorska ili suautorska znanstvena i stručna priloga.

Plenarnim sjednicama uvodilo se u program skupa pojedinog dana, nakon čega su sudionici izlagali svoje priloge tematski podijeljeni u dvije glavne sjednice:

I. Plenarna sjednica – Novinstvo prije i u doba *Kraljskog Dalmatina*:

I.A. Sjednica – Tradicija knjižničarstva i europski književni odjeci *Kraljskog Dalmatina* i zadarskog novinstva,

I.B. Sjednica – Tradicija uloge medija u kulturi obrazovanja;

II. Plenarna sjednica – Profesionalni novinarski identitet i javnost u hrvatskom povijesnom kontekstu:

II.A. Sjednica – Žanrovske i stilske interkulturalne povijesne veze i usporedbe,

II.B. Sjednica – Medijsko oglašavanje u kontekstu gospodarskog približavanja Europskoj uniji.

Tijekom prvog radnog dana u javnost su iznesene nove spoznaje u vezi s novinstvom prije i u doba izlaženja *Kraljskog Dalmatina*. Dotaknute se brojne teme, počevši od povijesti novinstva, preko društvenih, kulturnih i političkih prilika sredinom 19. stoljeća, kada se pojavljuju i prve novine na hrvatskom jeziku – *Kraljski Dalmatin*. Doba je to preporodnih previranja, pa je istaknuto kako su te novine znatno utjecale na oblikovanje nacionalne kulture i identiteta javnog života u Dalmaciji. Međutim, ne smije se zanemariti činjenica da je list, zapravo propagandno glasilo francuske okupacijske vlasti, tiskan dvojezično, a hrvatski je samo prijevod talijanskoga. To potvrđuje činjenicu da je višejezičnost stoljetna tradicija hrvatske pismenosti, iz čega, nažalost, proizlazi drugorazredno značenje *Kraljskog Dalmatina* za hrvatsku kulturu. Također je istaknuta nakladnička aktivnost dalmatinskih, posebice zadarskih tiskara, koje su osim novina uglavnom obavljale tiskarske poslove po nalogu tadašnje vlade. Nije se zanemarilo ni pohranjivanje i čuvanje povijesnih novina kao osnovnih izvora zabilježenog znanja u knjižnicama i arhivima. Upozoreno je također na mogućnost digitalizacije pisane povijesne baštine primjenom suvremenih tehnologija i njezine integracije s ostalim baštin-

skim izvorima, čime bi se stvorila cjelovita zbirka sadržaja neprekidno dostupna krajnjim korisnicima, što bi knjižnicama i arhivima dalo obilježje trajnosti. Nadalje, novine, i mediji općenito, prikazani su kao važni čimbenici koji oblikuju javno mnijenje, ali i kao nezaobilazna sredstva promicanja obrazovne politike i utjecaja na sudjelovanje mladih u oblikovanju svojega slobodnog vremena.

Drugi radni dan bio je u znaku obilježavanja novinarskog identiteta, žanrovskih i stilskih interkulturalnih povijesnih veza i usporedbi, koje se ostvaruju objavljavanjem javnosti o sadržajima tiskovina i porukama koje u sebi nose, bilo da je riječ o vijestima, reportažama, prijevodima stranih tekstova i pjesama, zasebnim stručnim ili znanstvenim priložima, novinskom političkom humoru, kritikama ili o instrumentima oglašavanja. Težište je stavljeno na novinarsko zvanje. Istaknuto je sve prisutnije i naglašenije pitanje novinarske etike i etike oglašivača, kao i pitanje slobode medija, posebice tiska. Iz navedenog proistječe kriza identiteta novinarskog zvanja, što iziskuje nezaobilaznu potrebu uspostave nove komunikacijske strategije u Hrvatskoj.

Na završnoj plenarnoj sjednici izneseni su izvještaji moderatora o radu pojedinih sjednica. Slijedom navedenoga, zaključeno je kako je Hrvatska tranzicijska zemlja koja u globalizacijskom okruženju i procesima pridruživanja Europskoj zajednici treba voditi računa o stanju hrvatskih medija, koji će odigrati ključnu ulogu u prilagodbi hrvatske komunikacijske strategije novom europskom medijskom diskursu utemeljenom na obnovljenoj strategiji Europske zajednice. Promatrano u europskom kontekstu, izneseni znanstveni i stručni prilozi ostvarili su svrhu skupa, što potvrđuje snažan utjecaj novinarstva i novinarskog zvanja na razvoj političke i općenito društvene komunikacije. Time je skup dao doprinos uspostavi naše nove europske realnosti.

Izlaganja sa skupa bit će objavljena u Zborniku. Odjel za informatologiju i komunikologiju Sveučilišta u Zadru nastaviti će istraživati medije i novinarstvo kroz slična okupljanja znanstvenika te razmjenu znanja i informacija.

Nikolina Bojčić

4th Seminar on audiovisual policy in the Western Balkans “The Future of European audiovisual policy and regional cooperation in the Western Balkans”, Brussels, 16-17 May 2006

The European Commission (EC), Information Society and Media Directorate-General, as the organizer of

this seminar, intended to pursue the dialogue with the relevant stakeholders in the region and aimed at

taking stock of regional cooperation. As has been noted on several occasions, the development of free, independent and professional media is a key element to sustaining stability and functioning democracies in the region of the Western Balkans. For the background, in 2003 the EC, in collaboration with the Council of Europe, launched an initiative to raise the level of information on European audiovisual standards in the region and to support policy reform. Three seminars took place in Belgrade, Skopje and Sarajevo in the framework of this initiative and focused on the following topics:

- European standards on the democratic functioning of media, the European audiovisual *acquis* and the state-of-play of media policy in each of the western Balkans countries.
- The role of broadcasting regulatory authorities within an effective and stable regulatory system.
- The transformation of state television companies into genuine public service broadcasters and the development of local content in the context of the European objective to promote cultural diversity in the audiovisual media.

A few of the countries from region, but not Croatia, have signed the regional Protocols of cooperation with the overall purpose to continue the exchange of experiences among international organisations, regulatory authorities, representatives of the governments of these countries, and the private sector, together with the identification of local needs and concrete possibilities of international and EC

support for the ongoing legislative reforms and implementation.

The seminar in Brussels was attended by representatives of the audiovisual sector from Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Kosovo, Macedonia, Montenegro and Serbia. It was divided into two main sessions:

1. The modernisation of rules: Towards a modern framework for audiovisual content, and
2. The instruments of regional cooperation in the Western Balkans and beyond.

During the first session there was a discussion on the broadcasting sector reform in the western Balkans countries on the road to European integration. As the main objectives of the EC strategy regarding audiovisual policy reform in the Western Balkan countries include: increased regional cooperation, progressive alignment with European media standards and European regulations, including the future *Directive on Audiovisual Media Services*, and reinforced and independent broadcasting authorities to implement the legislation and promote pluralism. Last December the European Commission tabled a proposal to modernise the EU's 1989 *Television without frontiers Directive*¹. The proposal serves three primary and interconnected objectives: (1) Facilitating the free movement of audiovisual media services within the EU internal market

¹ *Television Without Frontiers*, Directive of the Council of the European Union 89/552/EEC of 03/10/1989 and 97/36/EC of 30/06/1997; Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directive 89/552/EEC of 13/12/2005.

through the application of country of establishment principle; (2) Guaranteeing that also in a time of a rapidly changing technological environment, free-to air audiovisual content will have advertising as a solid economic basis and will allow for financing a rich and pluralist media landscape available to all citizens; (3) Ensuring the protection of fundamental public interest objectives, including protection of minors and human dignity as well as consumer protection in line with the European audiovisual model.

According to the revised Directive, two main objectives were pointed out: (1) Modernisation of the rules and more precise restrictions on advertising; sponsorship rules are going to be expanded; higher protection on minors; public health care and cultural diversity; and (2) Flexibility.

We are all facing changes in using advertising techniques. Product placement, as new highly sophisticated advertising technique, opens many questions on its necessity and regulation, as well as room for possible manipulation. Within this way of advertising, there is no appropriate protection for consumers, especially for children. That is why public health care was pointed out as an important issue. But, somehow, there were no deeper discussion or questions on this important topic.

Protection of minors, the fight against racial hatred and the preservation of film heritage were pointed as the main EU initiatives in pursuing undisputed policy objectives, as well as the role of co-regulation and self-regulation. As self-regulation turned out as insufficient, it needs to be ful-

filled with the EU policy and that means being co-regulated. It is stated that the fundamental principles governing the democratic functioning of the media play an essential role in the process of further integration of the western Balkans in the EU.

Also, there was a presentation on UNESCO's Convention on cultural diversity, which Croatia ratified in May this year. As conditions for the worldwide mobilisation in favour of cultural diversity were accentuated: increasing role of cultural industries (cinema, TV, music etc) in the representation of the world and formation of identities; major risks associated with imbalances in cultural exchanges in the context of globalisation; the mere functioning of the market does not guarantee balanced cultural exchanges and cultural diversity.

After the bilateral sessions with the delegations of each country, there was an extensive discussion on fostering regional cooperation in the Western Balkans. Representatives from each country had the opportunity to stress the problems concerning the media sector in their countries. The biggest problems seem to be in Serbia, where new regulation cannot solve the problems of 450 radio and TV broadcasters that don't have the broadcasting licences and yet continue to broadcast. As many countries from the region face problems of the implementation of new media legislation and regulation, as well as these concerning media pluralism and free media markets, Croatia was pointed as a role-model in the region. In conclusion, it was stated that the EC will continue to support a culture of dialogue in the Western

Balkans through different initiatives, but the countries' efforts and engagement in the reform of the audiovisual

sector and its implementation are essential.

Viktorija Car

Hrvatsko vijeće za medije – model i deklaracija

Pedesetak predstavnika novinarskih udruga i sindikata, nakladnika i njihovih udruga, nevladinih organizacija zainteresiranih za djelovanje medija i medijskih stručnjaka prihvatilo je na konferenciji u Opatiji 27.-29. listopada 2006. godine Deklaraciju o uspostavljanju Hrvatskog vijeća za medije. Tim se dokumentom pozivaju socijalni partneri na području medija i zainteresirane nevladine organizacije da pristupe završnoj fazi primjene toga projekta, iniciranoga još početkom 2004. godine, te se naznačuju temeljna načela na kojima bi sustav trebalo razvijati.

Na skupu u sjedištu Međunarodnog centra za obrazovanje novinara (ICEJ) bila je zastupljena većina novinarskih udruga – Hrvatsko novinarsko društvo (HND), Sindikat novinara Hrvatske (SNH), Hrvatsko društvo katoličkih novinara (HDKN) i Društvo autora u medijima Article X. Nakladnici su bili predstavljeni Hrvatskom udrugom novinskih izdavača (HUNI), čije su članice EPH, *Večernji list*, *Novi list*, *Sportske novosti* i drugi), zatim Hrvatskom udrugom radija i novina (HURIN), koja okuplja 126 radijskih postaja (uključujući sve tri privatne s nacionalnom koncesijom) i 22 regionalna i lokalna lista (među kojima najtiražniji regionalni list *Varaždinske vijesti*), te Nacionalnom udrugom televizija (NUT), u koju su uključene lokalne privatne televizije. U radu konferencije sudjelovali su i glavni ravnatelji HRT-a i HINE. Na skupu su bili i predstavnici nevladine organizacije koja je početkom '04. godine inicirala projekt – Vijeća za medije HHO-a. O razlozima osnutka Hrvatskog vijeća za medije (HVzM) na početku skupa govorio je predsjednik HND-a Dragutin Lučić, a preliminarni model toga tijela predstavio je glasnogovornik Vijeća za medije HHO-a Geza Stantić. Osim što su prihvatili Deklaraciju, sudionici su se složili da se radi koordinacije daljnje aktivnosti osnuje uže operativno tijelo. U njega će u ime novinarskih udruga biti uključeni predstavnici HND-a, nakladnike će predstavljati HUNI-ja i HURIN-a, a dosadašnji Inicijativni odbor predstavnici Vijeća za medije HHO-a. Uspostavit će se Registar utemeljitelja, u koji će se upisivati zainteresirani nakladnici, novinarske udruge i nevladine organizacije, koji će time steći pravo da sudjeluju u razradi statuta, etičkog kodeksa i drugih dokumenata. Predstavnici dosadašnjeg Inicijativnog odbora izvijestit će o rezultatima skupa i prihvaćenoj Deklaraciji saborski Odbor za informiranje, informatizaciju i medije te Ministarstvo kulture.

Projekt samoregulativnog medijskog tijela na nacionalnoj razini iniciralo je početkom '04. godine Vijeće za medije HHO-a. Ubrzo je sastavljen Inicijativni odbor, koji su činili predstavnici HND-a (Dragutin Lučić, predsjednik i Gordana Grbić), HUNI-ja (Ante Gavranović), HURIN-a (Željko Matanić), Vijeća za medije HHO-a (Božidar Novak i Geza Stantić), te ICEJ-a (dr. Stjepan Malović, direktor). God. '06 Odbor je

proširen s četiri nova člana – dr. Gordana Vilović (ICEJ), Katja Kušec (SNH), Zdenko Duka (HND) i Milena Gogić (HHO).

U svibnju '04. je stručna konferencija, održana u sjedištu ICEJ-a u Opatiji, u čijem su radu sudjelovali i medijski stručnjaci iz Njemačke i Slovenije, ponudila javnosti prvu verziju modela samoreglativnog modela za Hrvatsku. Taj dokument s odgovarajućim komentarima objavljen je u stručnom glasilu *Novinar*. U *Novinaru* je radi populariziranja medijske samoregulacije objavljena kao poseban prilog vrlo instruktivna brošura stručnog tima Articla XIX i Međunarodne novinarske unije pod naslovom "Očuvanje slobode izražavanja kroz medijsku samoregulaciju". U travnju '06. godine svim nakladnicima elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom, te HINE i najvećih dnevnih listova i tjednika upućeno je pismo o tome projektu. S vodećim ličnostima HRT-a, EPH-a, Styrije, *Večernjeg lista*, *Novoga lista* održani su i odvojeni sastanci, na kojima je projekt načelno poduprt.

Inicijatori su nastavili raditi na analizi pretpostavki za uspostavljanje samoreglativnog sustava, te su sudjelovali u radionici SEEPNM o samoregulaciji u Opatiji u lipnju '06, te kao promatrači na 8. godišnjem sastanku europske Alijanse medijskih vijeća u Sofiji (rujan '06). Na temelju toga rada revidiran je model Hrvatskog vijeća – najznačajnija promjena bilo je opredjeljenje za tripartitni tip vijeća.

Zagrebačka Zaklada K. Adenauer materijalno je podupirala održavanje većih skupova u cijelom razdoblju, a dio aktivnosti na pripremi građe za listopadsku konferenciju u Opatiji pomogao je i institut Otvoreno društvo.

Inicijatori su projekt utemeljili na analizi pretpostavki za uspostavljanje samoreglativnog tijela u hrvatskom medijskom sustavu. U njoj se navodi da se sustav nalazi u poodmakloj ali nedovršenoj fazi demokratske tranzicije. Medijska elita više nije kao prije jednoznačno podređena političkoj – sve češće njihov odnos obilježava međusobno respektiranje a ponekad i partnerstvo. Politička emancipacija medija nije, međutim, konsolidirana. Politički krugovi povremeno pokazuju snažne težnje obnavljanju kontrole medija, osobito javnih. U novije vrijeme sve je očitiji i utjecaj poduzetničke sfere na javna glasila. Mediji sudjeluju u oblikovanju društvene politike za taj sektor još uvijek samo povremeno i najčešće utilitarno.

Medijski propisi – inovirani 2001-4. god. uz konzultacije stručnjaka OSCE i drugih međunarodnih partnera Hrvatske, kao i domaće stručne javnosti i NGO-a – općenito (premda u mnogim pojedinostima trpe i dalje kritiku branše) bitna pitanja slobode medija reguliraju prema europskim standardima, te nisu prepreka pa ni smetnja samoregulaciji.

Iako su pojedini suci još u devedesetima donosili presude usporedive s najboljim dometima strane medijske jurisprudencije, te su time nedvojbeno dali važan doprinos učvršćivanju medijskih sloboda u Hrvatskoj, pravosuđe je ostalo najmasivniji oblik zadiranja države u slobodu medija. Postoje dosta sigurne indicije, da od '03. godine broj medijskih tužbi jako raste², iznosi naknada štete su tako visoki da sigurno koče

² U razdoblju 2003- rujana 2006.g. na Općinskom sudu u Zagrebu (koji sudi približno 85% te vrste sporova u Hrvatskoj), podneseno je oko 469 građanskih medijskih tužbi. Stoga izgleda da se sada podiže više takvih tužbi, nego potkraj devedesetih, kada se Hrvatska zbog njih našla u godišnjem izvještaju State Departmenta.

kritičku funkciju medija, a zabrinjava i pravna kakvoća pojedinih presuda. Uspostavljanje samoregulacije kao alternativnog sustava nadzora svakako bi poboljšao i kvalitetu jurisprudencije, jer bi se uspostavilo mjesto kompetentnog tumačenja profesionalnih standarda koje bi i sudovi prihvaćali kao stručna pravila.

Nadzorna uloga neovisnih regulatornih tijela (Vijeće za elektroničke medije i Programsko vijeće HRT-a) ograničena je na elektroničke medije. U praksi takve teme dolaze na dnevni red tih tijela samo povremeno. Ona se ne upuštaju u meritorne i složene profesionalno etičke rasprave, nisu ovlaštena za utvrđivanje normi i interpretiranje standarda, a svoju kritiku i druge sankcije zbog kršenja profesionalnih normi, izriču uglavnom na osnovi profesionalnih postulata koji su ozakonjeni. Samoregulativni sustav prema tim tijelima bio bi u odnosu komplementarnosti.

Iako je u Hrvatskoj država i dalje najveći medijski vlasnik (a slijedi je Katolička crkva), donji prag vlasničkog pluralizma je dostignut – uz javnu radioteleviziju, djeluju dvije nacionalne televizijske i tri radijske postaje, a na području tiska dominiraju privatni vlasnici. Visok je i udjel stranih vlasnika, osobito u novinstvu i komercijalnoj televiziji. Zakonom je nešto sužen dominantan položaj javne radiotelevizije na tržištu, a u novinstvu jača koncentracija. Prema sudu mjerodavnih državnih tijela, ona nije prešla zakonska ograničenja, ali su neovisni stručnjaci mnogo više zabrinuti. Zbivaju se i dinamične promjene u strukturi poslovnih bilanci medijskih poduzeća. Već nekoliko godina izrazito raste udjel prihoda od oglašavanja, dok naklade – kao i prihodi od prodaje – većine listova padaju ili stagniraju. Konkurencija na skučenom tržištu je izrazito oštra, što potiče tabloidizaciju i potiče brojne profesionalno-etičke izazove. Time se može objasniti stanovita suzdržanost dijela nakladnika prema zamisli da se dobrovoljno podvrgnu profesionalno-etičkom nadzoru samoregulativnog tijela. No, možda entuzijizam za taj projekt još više smanjuju napeti odnosi između pojedinih kuća, koji nadilaze uobičajenu konkurenciju.

Već tri godine uzastopce HND na svojim godišnjim skupštinama ističe nezadovoljstvo profesionalno-etičkom kvalitetom medijske proizvodnje u Hrvatskoj. Slične kritičke procjene dolaze i iz drugih izvora – godišnjih izvještaja Vijeća časti HND-a, Vijeća za medije HHO-a i drugih udruga civilnog društva, političkih i crkvenih krugova, komentara medijskih sudskih sporova i odgovarajućih odluka Vijeća za elektroničke medije i Programskog vijeća HRT-a, analiza pojedinih međunarodnih institucija i organizacija, te proizlaze iz ne baš brojnih empirijskih istraživanja. O tome su se nedvosmisleno očitovale i najuglednije društvene institucije – primjerice Sabor, HAZU, Matica hrvatska, zagrebački nadbiskup, predsjednik Republike, urgentno tražeći konsolidaciju funkcije medija i reafirmaciju temeljnih profesionalno-etičkih standarda. Takvo stanje medijske produkcije čini institucijsku dogradnju medijskog sustava radi podizanja profesionalno-etičke razine prioritetnom zadaćom.

Na temelju te analize medijskih uvjeta predlagači su zaključili da postoje i nužni uvjeti i izrazita potreba da se uspostavi sustav autonomnog normiranja i nadzora profesionalno-etičke kvalitete medijske proizvodnje na nacionalnoj razini. Teškoće koje treba svladati uglavnom su organizacijske i tehničke, pa njegova budućnost ovisi gotovo isključivo o opredjeljenju i volji socijalnih partnera u struci.

Geza Stantić

Predstavnici novinarskih udruga i sindikata, nakladnika i njihovih udruga, nevladinih organizacija zainteresiranih za djelovanje medija i medijski stručnjaci, na konferenciji u Opatiji, održanoj 27.-29. listopada 2006. godine, u čijem su radu sudjelovali i drugi javni djelatnici i gosti,

uzimajući u obzir

- općeprihvaćeno gledište o društvenoj i kulturnoj važnosti medija, a osobito njihovo značenje za funkcioniranje demokratskog poretka,
- izazove i šanse za društvenu odgovornost vlasnika medija i novinara, koje proizlaze iz općeg suvremenog medijskog razvoja, a posebno iz pravnog, društvenog i političkog okvira medijskog sustava u našoj zemlji, ekstenzivne i kontroverzne sudske intervencije pravosuđa u pitanja koja se tiču profesionalno-etičke kvalitete medija, te dinamičnog tehnološkog razvoja i modernizacije poslovanja medijskih poduzeća,
- uvjerenje da je vjerodostojnost medija podjednako uvjet njihove socijalne uloge kao i njihove zdrave tržišne vrijednosti,
- spoznaju da se samoregulacija u većini europskih zemalja, uključujući neke postsocijalističke, pokazala osobito primjerenim i dostatno djelotvornim načinom normiranja i nadzora profesionalno-etičke kvalitete,
- stručno gledište, da je autonomni sustav medijske odgovornosti posljednjih desetljeća u Europi postao konstitutivno obilježje demokratskih medija,

težeći poboljšati profesionalno-etičku kvalitetu medijske proizvodnje i pridonijeti autonomnoj dogradnji temeljnih institucija sektora javnog informiranja,

odobrili su i pozdravili dosadašnji rad inicijativne skupine predstavnika HND-a, Vijeća za medije HHO-a, HUNI-ja, HURIN-a i ICEJA, koji su uz potporu i aktivnu pomoć Zaklade "Konrad Adenauer", pripremali uspostavljanje sustava samoregulacije, te su prihvatili sljedeću

DEKLARACIJU

1. Pozivamo novinarske organizacije, nakladnike, nakladničke udruge te zainteresirane nevladine organizacije da radi poboljšavanja odgovornog novinarstva uspostave Hrvatsko vijeće za medije kao autonomnu samoregulativnu instituciju.

2. Glavno načelo samoregulacije jest načelo *dragovoljnosti*, na kojem se temelji i pristupanje sustavu i podvrgavanje nadzoru i sankcijama te moralne instancije.

Vijeće za medije utemeljuje se *slobodnom voljom nakladnika* i njihovih udruga, te *novinarskih udruga*, uz uvažavanje i uključivanje trećega najvažnijeg partnera u procesu

masovnog komuniciranja – *korisnika medija (predstavnik javnosti)*. Od temeljne je važnosti osigurati njegovu neovisnost prema državnoj vlasti i zaštititi ga od komercijalnih i bilo kojih drugih partikularnih interesa. Država će najbolje pridonijeti tome cilju pružanjem snažnih jamstava za slobodu informiranja, i to ne samo u zakonodavstvu, nego i u primjeni zakona te djelovanju parlamenta, izvršne vlasti i pravosuđa i djelotvornim pomaganjem aktivne partnerske uloge javnosti u sustavu masovnog komuniciranja.

3. Temeljna *svrha* te institucije jest poboljšati kvalitetu, vjerodostojnost i ugled javnih glasila, a osobito njihovu primarnu zadaću i interese da kao slobodna i neovisna služe interesu javnosti. Baš zato on istodobno štiti pripadnike novinarske struke pri traganju za istinom, poduzetnički i društveni interes nakladnika, a osobito interes javnosti za kvalitetnom informacijom. Isto tako, taj sustav teži brzom, jednostavnom, široko dostupnom i poštenom razrješavanju sporova o odgovornosti pojedinih novinara ili redakcija pred časnim sudištem struke, a time također otklanjanju ili umanjivanju štete trećih koja može nastati novinarskim radom.

4. Hrvatskim prilikama najprimjereniji je model *tripartitnog vijeća*, u kojem bi – prema novijem gledištu struke – s podjednakim brojem članova bili zastupljeni nakladnici, novinari i korisnici medija (predstavnik javnosti). Kako bi se očuvala vjerodostojnost Vijeća u javnosti, spriječio neprimjeren utjecaj bilo koje skupine ili pojedinca, te omogućilo unošenje svježih iskustava, postupak izbora vijećnika mora biti demokratski i jasan, a broj mandata ograničen.

5. Vijeće je pozvano da se bavi poboljšanjem profesionalno-etičke kvalitete u novinstvu i elektroničkim medijima.

Najvažnije *zadace* Vijeća jesu prihvaćanje etičkog kodeksa i tumačenje profesionalno-etičkih standarda, rješavanje pritužbi posredovanjem između oštećenoga i odgovarajuće redakcije ili – ako mirenje nije moguće – prosudbom profesionalno-etičke odgovornosti redakcije i, prema potrebi, izricanjem sankcije. Sankcije Vijeća mogu biti isključivo moralne. One se u slučaju blažih prekršaja ne objavljuju (opomena, prigovor), a u težim slučajevima ih je uz Vijeće dužna objaviti i kažnjena redakcija (ukor) u svojem glasilu. Funkcioniranje sustava će i u našoj zemlji olakšati daljnju modernizaciju medijskog zakonodavstva, a osobito može povoljno utjecati na kvalitetu sudovanja u medijskim sporovima.

6. Podrobno oblikovanje sustava treba obaviti u *procesu* koji će uključiti najširi krug novinarskih udruga i nakladnika. Poželjno bi bilo da oni ovlaste kompetentne predstavnike u stručna radna tijela koja bi u pripremi obrađivala sve bitne elemente sustava, kao što su osnivački akt, statut, kodeks, pravila o postupku i drugi. Konačno prihvaćanje pojedinih rješenja u svakom slučaju podrazumijeva temeljno slaganje svih

osnivača. Sustav bi i nakon uspostavljanja trebao ostati otvoren za naknadni pristup onih koji se u prvom ciklusu suzdrže od pristupa.

7. Izrada etičkog kodeksa kao temelja samoregulativnog sustava u isključivoj je domeni struke, pri čemu bi trebalo uzimati u obzir odredbe Kodeksa časti HND-a, zbirki etičkih normi u pojedinim medijskim kućama i iskustva Novinarskog suda časti, te gledišta vodećih europskih stručnjaka kao i najčešća rješenja u našem medijskom okruženju. Dinamičnoj prirodi medija primjereniji je sažeti *kodeks*, prikladan za interpretaciju, nego pretjerano opsežna zbirka krutih pravila.

8. Rad Vijeća *financira* se iz doprinosa partnera te iz drugih izvora na način koji isključuje utjecaj na odlučivanje o profesionalno-etičkim pitanjima. Bilo bi poželjno da i država osigura materijalnu potporu radi povećanja profesionalno-etičke kvalitete medija, te poticanja mirnog rješavanja medijskih sporova i utjecaja javnosti na medije.

Opatija, listopada 2006.

Hrvatsko Vijeće za medije (preliminarni model)

1. Utemeljitelji. Utemeljitelji autonomnog samoregulativnog sustava su socijalni partneri u medijskoj branši: novinari i nakladnici. Oni slobodnom voljom uspostavljaju tu instituciju i utvrđuju opće okvire njezinog djelovanja (organizacijsku formu, statut, kodeks...), te odlučuju o administrativnom vođenju i financiranju sustava. Pri odlučivanju o osnovnim elementima sustava utemeljitelji će uzeti u obzir gledišta drugih relevantnih društvenih subjekata, a osobito korisnika medija.

Poslodavce bi zastupali³

- Hrvatska udruga novinskih izdavača,
- Hrvatska radio-televizija,
- NUT (Nacionalna udruga televizija)
- HINA
- HURIN

³ Te su institucije udruge uvrštene temeljem očitovanja interesa prije konferencije u Opatiji 2004.godine. U međuvremenu su i drugi nakladnici izrazili spremnost da se uključe u sustav. Osim toga, neki od najznačajnijih nakladnika i u novinstvu i u elektroničkim medijima nisu članovi tih udruuga, a trebalo bi ih uključiti u sustav. Modus uključivanja nakladnika bit će moguće razrješavati tek u završnoj fazi, jer rješenje ovisi o suglasnosti svih ili znatne većine subjekata.

Novinare bi zastupali⁴

- Hrvatsko novinarsko društvo,
- Sindikat novinara

S obzirom na probleme u sadašnjoj organizaciji socijalnih partnera, konstituiranje autonomnog sustava pretpostavlja znatnu mjeru dobre volje i spremnosti na se ne insistira na formalnostima, kako bi u sustavu bili zastupljeni doista svi relevantni dijelovi medijskoga sustava.

2. Naziv i pravna forma. Sustav će djelovati pod nazivom Vijeće za medije.

Vijeće bi bilo najbolje konstituirati kao udругu s pravnom osobnošću prema Zakonu o udrugama. To bi odgovaralo težnji, da se uspostavi stabilan, solidan i neovisan organizacijski entitet. No, ostale su otvorene i druge solucije, primjerice status udruge bez pravne osobnosti ili zaklada, što bi trebalo odlučiti u idućoj fazi rada na projektu.

3. Opće zadaće i djelokrug. Opće zadaće Vijeća su:

- zaštita prava javnosti na potpunu i korektnu informaciju,
- zaštita novinara i drugih medijskih autora pri traganju za istinom,
- utvrđivanje i tumačenje profesionalnih standarda, kodeksa etičkih normi i profesionalno-etičkih smjernica,
- nadzor poštivanja profesionalno-etičkih normi i sankcioniranje prekršaja,
- posredovanje između oštećenih pojedinaca i redakcija, ocjena profesionalno-etičke korektnosti postupka novinara i izricanje sankcija prekršiteljima,
- učvršćivanje ugleda i neovisnosti medija,
- poticanje partnerskih odnosa između medija i njihovih korisnika,
- ohrabrivanje stalnog javnog dijaloga o problemima novinarske etike,
- jačanje prava na slobodu informiranja i zaštitu izvora informacija,
- poticanje drugih mjera iz sustava medijske odgovornosti, a osobito obrazovanja novinara za primjenu etičkih standarda i pravila.

Vijeće svojim djelatnošću obuhvaća glasila i novinare svih tiskanih i elektroničkih medija, koji dobrovoljno izriekom ili prešutno prihvate njegovu nadležnost.

Vijeće ima zaštićeni grafički i akustički znak, kojega mogu koristiti mediji koji su prihvatili njegovu jurisdikciju i koji je informacija korisnicima da dotični medij podliježe nadzoru profesionalno-etičke kvalitete.

⁴ Ni u toj skupini nisu uključene sve relevantne udruge (npr. Društvo autora u medijima Article X, Hrvatska udruga katoličkih novinara). Kao i u slučaju nakladnika, i u toj skupini će se modus moći razrješavati samo uz operativnu suradnju svih udruga.

4. Organizacijski ustroj.⁵ Tijela vijeća su:

- Upravni odbor Vijeća
- Etičko povjerenstvo Vijeća
- Ombudsman (alternativa).

5. Upravni odbor Vijeća. Odlučuje o temeljnim pitanjima sustava (organizacijski ustroj, statut i drugi normativni akti), o financiranju, te nadzire administrativno upravljanje sustavom. Potvrđuje promjene etičkog kodeksa. Sastavljen je od paritetnog broja (5) predstavnika novinarske struke i vlasnika medija, kojima se priključuje i predsjednik (alternativa: 3 predstavnika) Etičkog povjerenstva Vijeća.

Otvoreno pitanje: S obzirom na stupanj organiziranosti nakladnika i novinara, u sadašnjim pripremama nije bilo moguće utvrditi način biranja članova. Prema preporukama evropskih stručnjaka izbor bi trebala obavljati najviši predstavnici udruga ili tvrtki, on bi trebao biti demokratičan i transparentan, a reizbornost ograničena.

6. Etičko povjerenstvo Vijeća. Povjerenstvo je tripartitno tijelo, sastavljeno je od jednakog broja predstavnika novinarske struke, nakladnika i šire javnosti i najviša je vanjska instanca nadzora profesionalno-etičke kvalitete medija. Ono je neovisno pri razrješavanju pojedinačnih pritužbi, izricanju preporuka i sankcija, tumačenju etičkih standarda, te utvrđivanju smjernica s detaljnijim uputama trajnije vrijednosti za primjenu pojedinih odredbi kodeksa ili za pojave koje kodeks ne regulira. Vijeće je također ovlašteno utvrditi konačni prijedlog izmjena ili dopuna kodeksa, koje upućuje Upravnom odboru na usvajanje.

Pojedinačne pritužbe raspravljaju se pred raspravnim vijećima od 7 članova. Vijeća bi mogla biti specijalizirana (za novinstvo i za elektroničke medije) ili nespecijalizirana, a sastav bi se određivao slučajnim izborom među članovima Povjerenstva za svako vijećanje.

Otvorena pitanja:

- način izbora predstavnika novinarske struke i nakladnika (v. objašnjenje *otvorenog pitanja u t.5*)
- način izbora predstavnika šire javnosti: u toj je kategoriji još mnogo teže uspostaviti konzistentno izborno tijelo, pa tu kategoriju u evropskim zemljama biraju ili

⁵ Ovakvo rješenje spaja u sebi dva oprečna zahtjeva – potrebu da se sačuva *samoreglativni* karakter institucije (tj. je da je utemeljuju, određuju joj okvir djelovanja autonomno socijalni partneri) i potrebu da predstavnici javnosti djelotvorno participiraju u nadzoru etičke kvalitete i sudjeluju u tumačenju i kodificiranju etičkih normi. Upravni odbor je tijelo struke, koje u njezino ime vodi sustav. Etičko povjerenstvo je tripartitno tijelo, koje je načinom izbora članova i po ovlastima neovisno u nadzoru, posredovanju i sankcioniranju, kao i u tumačenju standarda, a u kodificiranju normirađuje s Upravnim odborom.

suglasno predstavnicima socijalnih partnera⁶ ili neko nezavisno izborno tijelo sastavljeno od pojedinaca osobitoga društvenog ugleda; smatra se da bi u toj kategoriji trebalo birati ljude prema njihovoj osobnoj reputaciji a ne kao predstavnike organizacija ili socijalnih skupina

- organizacijski ustroj i broj članova povjerenstva: ako bi se isti sastav povjerenstva bavio i novinstvom i elektronskim medijima, prikladni broj članova bi bio 7 po partneru (ukupno 21); ako bi povjerenstvo radilo u dvije podskupine – jedna za tisk, druga za el. medije – broj članova bi mogao biti 4+4 po partneru (ukupno 24).

7. Ombudsman (alternativa). Ombudsmana za medije⁷ je inokosni organ i struke i javnosti, opremljen visokim stupnjem samostalnosti. Svojom djelatnošću upotpunjava rad kolegijalnog organa. On obavlja značajne poslove, koje inače obavlja stručna služba Etičkog povjerenstva (zaprima pritužbe, obrađuje ih u prethodnom postupku), ali je samostalan u procjeni utemeljenosti i važnosti pritužbe (prigovori zbog neznatnih pogrešaka se ne uzimaju u razmatranje) i u posredovanju između oštećenoga i tužene redakcije, čime se teži što brže postići zadovoljštinu oštećenom. To je izvanredno važno, jer je u medijskim stvarima brzina postizanja zadovoljštine od najvećeg značenja za pravednost. Osim toga, OB zastupa pred Povjerenstvom oštećene, čije pritužbe nisu riješene u postupku mirenja. K tome, svojim javnim djelovanjem OB je u Švedskoj postao neka vrsta zaštitnog znaka sustava, učinivši ga popularnim, široko dostupnim i time djelotvornijim. Osim toga, u slučaju blokade kolegijalnog organa (npr. Austrija), OB osigurava barem djelomično funkcioniranje sustava.

Nasuprot tome, postoje i značajni razlozi da se, bar u početku funkcioniranja sustava, ta institucija ne uvodi, nego da stručne poslove obavlja služba Povjerenstva bez samostalnih ovlasti. OB svakako poskupljuje sustav. Sadašnji broju predmeta pred Novinarskim vijećem časti HND-a nije pretjerano velik, tako da bi ih Etičko povjerenstvo morao biti u stanju ažurno razrješavati. No, najvažnije je to, što bi zbog praktičnih prednosti ureda ombudsmana moglo bi doći do marginalizacije Povjerenstva, a tada bi vjerojatno i propala prilika organskog prožimanja samoregulativnog tijela i medijskog sustava u cjelini.

8. Kodeks. Dinamičnoj prirodi medija i njihovih odnosa sa okruženjem primjereniji je sažeti etički *kodeks* prikladan za interpretaciju, nego pretjerano opsežna zbirka krutih pravila. Prema gledištu vodećih evropskih stručnjaka, u taj dokument bi svakako

⁶ U Bugarskoj primjerice polovicu predstavnika javnosti nominiraju predstavnici novinara, a drugu polovicu predstavnici nakladnika. Izabrani su oni, na koje drugi partner ne uloži veto.

⁷ Po uzoru na švedski model. Ombudsman je u toj zemlji uveden pedesetak godina nakon uspostavljanja sustava, kada je broj slučajeva znatno narastao, pa se željelo ubrzati njihovo rješavanje.

trebalo uvrstiti definiciju pojma *javni interes*. Kodeks bi trebao obvezivati na poštovanje barem ovih načela:

- uvažavanje prava javnosti na informaciju ,
- brižljiva primjena profesionalnih kriterija pri selekciji vijesti i izvještavanju,
- istinito, točno, pošteno/objektivno, uravnoteženo i nepristrano izvještavanje
- korektnost u metodama prikupljanja vijesti, fotografija i dokumenata,
- utemeljenje informacije na najmanje dva nezavisna izvora,
- poštovanje privatnosti osoba, od čega se smije odstupiti samo zbog nedvojbenog i važnog opravdanog interesa javnosti,
- suzdržavanje od diskriminiranja prema rasnoj, etničkoj, vjerskoj i rodnoj pripadnosti ili seksualnoj orijentaciji,
- posebna obzirnost u izvještavanju o ranjivim skupinama kao što su djeca ili žrtve zločina ili nesreća,
- poštivanje pretpostavke nevinosti pri izvještavanju o kaznenim postupcima,
- dužnost zaštite izvora informacija dobivenih u povjerenju,
- dužnost obazrivog postupanja s osobnim podacima u redakciji, prikupljenih u novinarskom radu,
- dužnost ispravka informacije koja se ispostavi netočnom ili štetnom,
- odbacivanje političkih, komercijalnih ili bilo kojih partikularnih utjecaja na sadržaj medija,
- nepotkupivost, striktna neovisnost i izbjegavanje sukoba interesa i poštivanje tuđeg autorstva.

9. Postupak u povodu pritužbe. Postupak pokreće:

- fizička ili pravna osoba koja se smatra oštećenom,
- iznimno voditelj stručne službe/ombudsman po vlastitom nahođenju, ali obvezno uz suglasnost osobe koja je u konkretnom slučaju oštećena.

Prethodni postupak

- procjena je li zahtjev stranke utemeljen u novinarskom kodeksu ili zakonskim odredbama,
- očitovanje stranke da teži vansudskom razrješavanju spora i to prvenstveno objavljivanjem ispravka ili odgovora, te da pristaje na posredovanje ombudsmana
- očitovanje tužene redakcije o slučaju i o zahtjevu stranke.

Ako se stranke sporazumiju u toj fazi o modalitetu zadovoljštine, postupak se obustavlja.

Postupak pred Etičkim povjerenstvom

- pokreće se, ako posredovanje između oštećenoga i redakcije ne uspije u primjerenom roku,

- postupak pokreće voditelj službe/ombudsman uz suglasnost stranke koja ga je inicirala,
- postupak može pokrenuti i sama stranka, ako je voditelj/ombudsman odustao zbog procjene da zahtjev stranke nije utemeljen ili da su prava i interesi stranke znatno povrijeđeni,
- stranku u pravilu pred Povjerenstvom zastupa stručna služba/ombudsman, a ako oni nisu preuzeli slučaj stranku zastupa privatni odvjetnik,
- redakcija o čijem se postupku odlučuje mora biti što prije obaviještena o pokretanju postupka i o zahtjevu tužitelja,
- redakcija je pozvana u primjerenom roku pismeno se očitovati o slučaju i zahtjevu tužitelja,
- redakcija i tužitelj imaju pravo biti zastupljeni pred Povjerenstvom u vrijeme rasprave i utvrđivanja činjenica od važnosti za slučaj,
- redakcija, stručna služba/ombudsman i tužitelj dužni su u pravilu unaprijed pribaviti dokaze i priložiti ih u spis, a iznimno se to može obaviti i u raspravi pred Povjerenstvom.
- postupak se prekida u bilo kojoj fazi, ako se oštećeni obrati redovitom sudu.

Otvorna pitanja: U ovoj fazi priprema nije detaljnije razmotren način rada Povjerenstva – npr. hoće li postojati dvije stalne grupe (za novinstvo i za električne medije), hoće li biti i kako omogućeno pravo žalbe na odluku, o kojim pitanjima se može odlučivati u raspravnim vijećima, a o kojima u plenumu i slično.

10. Odluke Povjerenstva. Povjerenstvo može pritužbu prihvatiti u cijelosti odbaciti u cijelosti ili djelomično prihvatiti.

Ako Povjerenstvo prihvati pritužbu, ono će okrivljenoj redakciji izreći neku od ovih sankcija:

- a) internu opomenu u slučaju da se radi o manjem prijestupu; opomena sa obrazloženjem se redakciji prenosi pismom koje se ne objavljuje, ali se čuva u bazi podataka Vijeća;
- b) interni prigovor u slučaju jače povrede Kodeksa ili zakona; i prigovor se redakciji prenosi pismom koje se ne objavljuje, ali se čuva u bazi podataka;
- c) ukor u slučaju teške povrede Kodeksa ili zakona; ukor s obrazloženjem dotična redakcija dužna je objaviti bez (neposrednog) komentara u prvom slijedećem izdanju; Vijeće može odlučiti da se ukor ne objavljuje, ako za to postoje opravdani razlozi -primjerice zbog zaštite žrtve.

Na postupak pred Povjerenstvom se ne plaća nikakva pristojba, niti se mogu izricati novčane kazne.

Odluke se s obrazloženjima objavljuju se periodično kao separat u "Novinaru" ili jednom godišnje u zborniku Vijeća, te na internetskoj stranici. Osim toga, odluku je dužna objaviti tužena redakcija u svojem glasilu.

Obrazloženja pojedinih odluka trebala bi imati značenje interpretacije profesionalno-etičkih postulata, te imaju instruktivni i obvezujući karakter za profesionalce slično kao i kodificirani opći postulati.

Povjerenstvo ažurira postojeći Kodeks na dva načina : prvo, izradom *smjernica* kojima se precizira značenje postojećih odredbi ili privremeno uređuju pitanja koja u Kodeksu nisu regulirana (npr. interpretacija rezultata demokratskih anketa u hrvatskom Kodeksu) i drugo, dopunama i izmjenama samoga *teksta kodeksa*. Povjerenstvo utvrđuje konačni prijedlog izmjena i dopuna kodeksa, a da bi one stupile na snagu, treba ih potvrditi Upravni odbor Vijeća.

11. Financiranje. Rad Vijeća financiraju osnivači, a do 30% trebala bi ga dotirati država, jer se radi o djelatnosti od javnoga interesa i o djelatnosti kojom bi se smanjili rashodi države u financiranju sudstva. Sredstva se mogu prikupljati i donacijama.

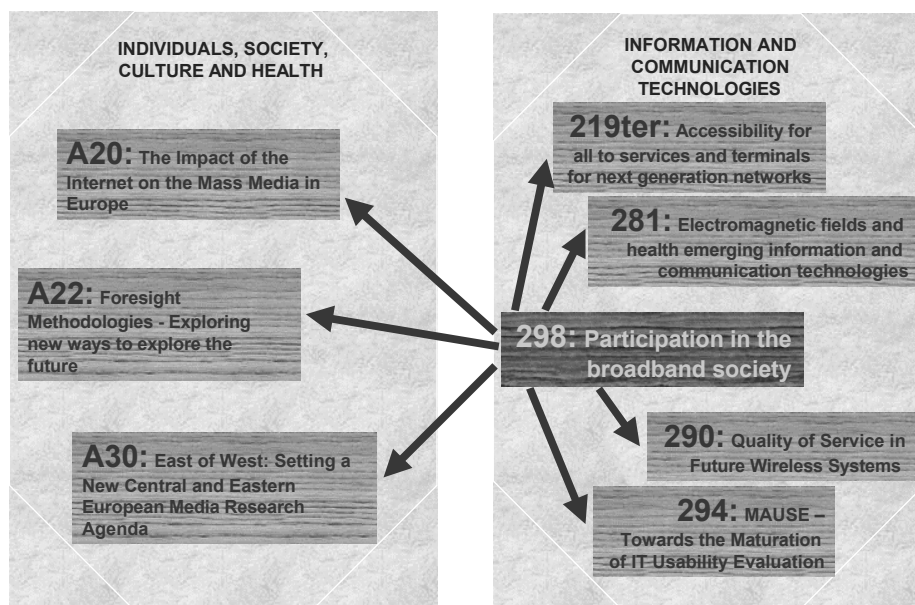
Prema prvim procjenama, trošak te djelatnosti bio bi reda veličine 700 - 750.000 kuna godišnje, u što su uključeni troškovi osobnog dohotka za 2-3 osobe (o koji su 1-2 visoko specijalizirani stručnjaci), redovite troškove zasjedanja, troškove objavljivanja odluka i materijalni troškovi. Povrh toga trebalo bi računati na dodatni izdatak prilikom izbora članova Upravnog odbora i Etičkog povjerenstva. Ključ doprinosa za proračun još nije razmotren.

Participation in the Broadband Society COST Action 298 Bartolomeo Sapio

COST 298 and contiguous Actions

COST is an intergovernmental framework for European Co-operation in the field of Scientific and Technical Research, allowing the co-ordination of nationally funded research on a European level. COST Actions cover basic and pre-competitive research as well as activities of public utility. The goal of COST is to ensure that Europe holds a strong position in the field of scientific and technical research for peaceful purposes, by increasing European co-operation and interaction in this field.

The following figure shows the network around COST Action 298, with contiguous Actions in the "Information and Communication Technologies" and in the "Individuals, Society, Culture and Health" domains.

Background

This Action arises from a long history of research and debate within the COST environment, first initiated by COST 248 with its focus on users of information and communication technologies ('The Future European Telecommunications User'). This Action was the first substantial pan-European collaborative effort bringing together researchers who were previously isolated in their own national contexts in order collectively to develop perspectives and methodologies for studying the use of ICTs. It created a network of scholars who then promoted this scientific debate at an international level in the following years in a variety of publications and at various conferences.

This work led directly to the formation of the EURESCOM P903 research project and created a working relationship with the operators and manufacturers that contributed to extending and enriching their research. In terms of content, the COST 248 Action developed cultural scenarios, charted and integrated relevant research on ICTs in households, and conducted empirical research on younger users. The results were used, for example, within telecom operators and ICT manufacturers. One of the final reports, on the mobile phone, was the first of its kind in the field, appearing several years before the earliest conference proceedings of research on mobiles were published as books. As such, it was widely cited at university level (e.g. in degree theses) and copies are still being requested and download, years later. More generally the

COST 248 network acted as a point of reference for assisting students when their departments could not find staff competent enough in this field

The follow-up COST 269 Action ('User Aspects of ICTs') involved members from a wider range of countries (including some from Eastern Europe and Russia) and from a broad range of disciplines (e.g. design, economics, social psychology and informatics). It deepened its connections with European institutions (e.g. EURESCOM) and European research initiatives (e.g. the 5th Framework e-LIVING, SIGIS, COST A20, the SIMILAR network of excellence) and fed into the current 6th Framework SOCQUIT project. Moreover, the areas of study that were covered expanded. These ranged from studies of mobility and ICTs (already published as a separate book chapter), through user capabilities and issues around e-Democracy and e-Governance to frameworks for analysing cultural differences in ICTs use. There were particular collaborations, based on short-term scientific missions, including ones analysing international collaborative research in this field and issues around interdisciplinary collaboration (both published as university electronic working papers). The Action managed to undertake some cross-cultural comparisons on the issue of social representations of ICTs. It produced a framework providing a strategic marketing tool for predicting the possible success of new technology (e.g. for evaluating i-Mode in Europe). The Action produced a range of reports and papers. Many of these were, once again, at the forefront of emerging areas of study, reflecting the fact that COST in general provided an environment to explore new themes without the pressure to deliver immediate commercial products. These papers are currently being organised into 3 publications for distribution to the research community.

The COST 269 Action organised a highly regarded international conference in Helsinki: 'The Good the Bad and the Irrelevant'. This event, with 150 participants from nearly 30 countries, functioned at multiple levels. It produced a body of work currently being organised into publications, the first of which will be published by Springer in 2005 covering the innovation process, the role of users and interdisciplinary collaboration. The conference had an educational agenda, allowing newer researchers to present their work alongside more established ones. It aimed to create an interdisciplinary dialogue and it provided the starting point for the formation of a wider social network of researchers in this field. These researchers expressed the wish to continue to maintain the connection and therefore the proposers aim both to draw upon and mobilise this resource in this Action as well as using it as a route to dissemination. Hence, The Good, the Bad and the Irrelevant conference represented a significant step in the construction of a new research space in this field.

The central themes of the conference were themselves distilled from issues emerging from the broader research, political and industrial communities. Given the positive conference feedback on these organising principles, this Action aims to build upon these themes. By so doing the proposers can provide continuity from both the work of COST 269 and from the interests of this wider network created at this conference. But at the same time, the intention is to focus down onto more particular elements of these themes, to deal more specifically with a range of broadband technologies and to enhance the interdisciplinary dialogue and collaboration that the COST 269 community

have helped to initiate. In this context locally independent services and services brought with the intelligent ambience at home, work and leisure will be considered.

Broadband networks include all varieties of services based on UMTS, Wireless Networks, Self-organized networks and Digital Television, technologies that are the foundations of the e-Europe 2005 Action Plan. While there are important political, social and commercial aspirations concerning these technologies, as stated in the Lisbon declaration, how these technologies will develop new markets and new types of users is by no means clear. One of the most important general areas for analysis in this context is the extent to which users act as innovators. More knowledge is needed about user interactions and behaviour, about users' social environment and how these factors all interact with the technology in order to develop a more user-driven approach to innovation. In addition, a number of technological developments give rise to more specific emerging issues, such as some of the ways in which information is used or the particular implications for diaspora in Europe, which COST 269 has already started to identify. Another major issue is the way in which users shape markets according to their cultural background. In this respect, recent results from the e-Living project have shown, once again, that national differences continue to persist among users in terms of the rate of adoption of ICTs and hence analysing cultural differences remains a significant challenge. Lastly, researchers need to be able to take insights gained from the above lines of investigation, and indeed other lines of social research, and develop a process whereby this can effectively inform the design of broadband technologies. COST 269 and the book from the Helsinki conference have started to identify the issues, and problems, involved, but this process can be taken further dealing with the specific research areas outlined above. Hence, the Action addresses these four research topics.

Objectives

The main objective of this Action is to create new knowledge about users' creativity and to facilitate their empowerment in a broadband information society. This knowledge is crucial in order to strengthen the European Research Area. Moreover, this requires an examination of the factors that can both constrain and enhance users abilities to shape and use ICTs, nowadays also referred to as information society technologies and services (ISTs).

The term 'broadband' in this Action refers to an aggregate technology comprising several technical solutions (such as IPv6, xDSL, broadband ISDN, Bluetooth, UMTS, wireless and satellite networks, DVB-T, IP datacast, etc.). These have been introduced with the promise of providing users with communication that is faster, easier and offers a higher quality of service. The extent to which such benefits have been realised remains something to be assessed. From this Action's perspective, the 'broadband society' refers to a possible, but not inevitable, substantial transformation of the experience of telecommunications based on these technologies allowing information and communication technologies to be used everywhere, all the time and by everybody. Given the widespread aspirations of Governments and companies to achieve this goal,

the extent to which any such transformation has occurred needs, of course, to be evaluated in a balanced fashion.

The technologies mentioned above have resulted mainly from technological and institutional imperatives. To what extent have potential users managed to find ways in which such technologies can be useful, worthwhile and attractive? It is certainly known from previous research they this can require those users to be creative in terms of fitting ICTs into their activities or using them to find solutions to the everyday problems that they already encounter. But how much is being demanded of those users, what considerations have a bearing upon whether these technologies actually find a place in their lives and what new issues, or indeed problems, can these ICTs themselves create, especially if they really are ‘disruptive technologies’? Ultimately, users may well decide that their existing solutions suffice, in which case these new technological options may find only a modest place in their lives. Whatever strategies users employ for assessing and dealing with such innovations, more has to be learnt about these social processes. Only by so doing can be hoped to empower them further in their relationships to technology and through this hope to increase the quality of their lives.

The Action’s specific objectives are as follows:

1) To examine the modalities in which users actually use ICTs, to discover their current forms of creativity. This involves assessing existing studies and, on the basis of this, informing industries and developing recommendations about ways to integrate these insights into future products and services.

2) To look ahead to technology related-developments in the more medium term (e.g. the planned implementation of certain national and EU regulations) in order to apply the insights gained from existing research and indicate the implications

3) To suggest new approaches and methodologies for constructing a more user-driven model of innovation in order to overcome the limitations of current models of ‘user-centred’ development. This entails providing an analysis of the various conceptualisations of the role of users held by those developing new applications within different parts of the ICT industry.

4) To produce a new phase in interdisciplinary cooperation. This would provide the basis for conceptually integrating the various ways of assessing the experience of broadband technologies from the perspective of different disciplines (e.g. through workshops that invite people from various disciplines to attend in order to stimulate dialogue)

Scientific Programme

A number of communities involved in ICTs would have an interest in participating in a programme examining the relationship between broadband technologies and their potential users. These include industry, academia, designers, policy makers and other institutions. As a collaborative knowledge-building initiative, this Action will also provide a base for networking and interchange between the key stakeholders in developing our technological futures. The last decades have seen the spread of many myths

about what technology will achieve – it is now time to move on to a more realistic and democratic appraisal.

To this end the following topic areas are set for the working groups, with an underlying thread focusing on the users' creativity and empowerment in the broadband society.

Working Group 1: Users as Innovators

Users of ICTs have sometimes utilised technologies in very creative, sometimes unanticipated ways. This workgroup will cover the manner in which broadband ICTs either enable or constrain users' ability to develop innovatory social practices and examine the factors that lead to creativity in the use of broadband ICTs.

The adoption and use of ICTs in general takes place in interaction with significant others, either in direct interaction with those others (using ICTs as a means for communication) or as a result of the interaction of others (leading to their social influence on ICT use). From the first step of ICT awareness till the later stages of domesticated use (and also the renewal of use), the wider social context plays a defining role. In the initial awareness phase, people's social networks are often the route through which ICTs are introduced into their lives, providing technologies with meanings that will influence how they are incorporated into daily life. Once ICTs start to be used those applications are embedded in a variety of social contexts, such as interacting with friends, family, colleagues, institutions, etc. Without such social embeddedness, the use of ICT can become less valued and may fade away. Moreover, the relationship between people's social environment and the use of ICT is both reciprocal and dynamic. Social networks not only support and shape the use of ICT, but the very use of ICT can in turn reshape the social environment and hence people's lives. This mutual shaping process both enhance and limit the possibilities for creating and promoting the information society and the diffusion of new ICTs, desired by policy makers as well as by engineers.

Hence, this working group aims to increase knowledge of the dynamics of ICT adoption and use. The guidelines provided by the workgroup about a user-driven ICT development and policy will contribute to the development of a social and economic sustainable European broadband information society. Turning to the particular areas covered, one example would be an examination of the changing tensions between the private and public domains of life. Within this one specific area of interest would be the blurring of boundaries between home and work, as in the case of teleworking or 'e-work'. Another example might be the use of new generations of portable ICTs and the services they access when being mobile in public spaces, given the Lisbon declaration's interest in 'any content, anytime, anywhere, any platform' and 3G developments. The (always potentially) 'disruptive technologies' to which the agreement refers might also be considered. The dimensions this workgroup focuses upon will include, among others things, the social dynamics outlined above, users' preferences and actual choices, users' social context, their decision-making, innovatory use, and creativity and empowerment as regards using broadband technologies and applications.

Working Group 2: Humans as e-Actors

The group "Humans as e-actors" aims to focus in on the certain specific dimensions of participation in the broadband society, where the term 'actors' underlines the perspective that sees human beings as playing an active role in the experience and development on ICTs. The programme of this working group will cover four theoretical and empirical areas of research.

The first area involves analysing the processes and consequences of the convergence of several social and technological processes around (and even within) the human body. This is emerging as a field of study in its own right that is starting to attract research attention and is likely to become even more salient in the future.

The second area deals with the information perspective: the concept of humans as e-actors raises issues concerning the electronic portraits of individuals. What type of electronic information do people deal with and how? Given that humans use, produce, store, disseminate and retrieve information, these particular processes have to be studied in order to understand the production of the electronic self and its social consequences.

The third area involves the development and promotion of an anthropocentric perspective in developing broadband ICTs (i.e. how such ICTs should be user-pulled rather than technology-pushed). Any such anthropocentric perspective requires us to reflect upon the end user as being often the main target, beneficiary and 'raison d'être' of ICTs, including the ones mentioned in visions of the broadband society.

The fourth specific area focuses on diaspora. The "reunification" of Europe is accelerating the processes of migration within various European populations (ranging from unemployed workers looking for a job to high-educated professionals, students and researchers looking for better work conditions) inside the multilingual and multicultural European space. How those diaspora maintain relations both within their community and with their culture of origin via the communication technologies are topics that are going to become more and more important. Their social and political integration in the target country, the networks they establish with other local migrants, their communication with local administrations - will become significant for issues of social cohesion. In addition, the way in which these individuals will manage their electronic identities and the way they can access ICTs in public and private spaces will be crucial for their integration in the new country.

The above areas will be addressed through a number of specific activities:

- 1) Promoting (and, if possible, carrying out within the workgroup) research regarding the way in which users have responded to and have been affected by the manner in which broadband technology has been employed.
- 2) Investigating the effects of broadband ICTs on current modes of Human-Machine-Interaction and supporting the development of anthropocentric interfaces.
- 3) Promoting trans-disciplinarity by proposing a common technical language (including practical measures such as a glossary with the most relevant terms from psychology, sociology, ICTs, economics, etc.).

4) Mapping the emerging research areas relevant for understanding uses relationships with ICTs (e.g. cognitive complexity, group decision making, ethical aspects, pseudo-avatars).

Working Group 3: The multiple cultures of the European Information Society

Although there are now a limited number of cross-cultural comparisons of the experiences of ICT use, it is quite clear that there are complex issues involved in making sense of international differences, as well differences within national cultures. While national variation may be observed in studies, including characterisations of the non- countries cited in the Lisbon declaration, the issues and difficulties around conceptualising what these reflect has more rarely been addressed.

The work of the cultural differences group in COST 269 identified what types of cultural influences exist and examined examples of how cultural influences work. The current Action aims to move on from this by applying these insights to the field of the broadband society in Europe. While this provides a methodological and theoretical opportunity to develop the framework outlined in COST 269, it also informs an urgent policy and commercial dilemma. This lies in the paradox that the awareness of and wish to preserve cultural diversity (as reflected in EU cultural policy) contrasts with implicit assumptions in the ICT domain that we are moving towards a homogeneous broadband European society. The history of past innovations suggests that this 'one-fits-all' approach needs to be examined critically, perhaps especially in the field of services, and that business models need to build in a degree of sensitivity to cultural differences. Hence, this workgroup aims to ask where cultural diversity in the experience of broadband exists and at what level and in what forms cultural influences operate.

The workgroup should include interdisciplinary contributions from the fields of social sciences, communications studies, cultural geography, design and hardware, content and service development. It will organise a strand on this theme in two conferences and as topic of a workshop. The work of the group will be made available online, inviting and encouraging a wider community of those interested in the topic to participate in these discussions. The working group will look to producing electronic working papers on the proposed Action website, conference papers and a series of reports and books based on workshops and conferences. Other forms of dissemination for practitioners working in this area will also be considered.

The areas examined by this working group will start with questions about the nature of research: what aspects of broadband are researched in different countries and why, how should researchers make sense of differences in national statistics on broadband and how can qualitative and quantitative data be combined in exploring cultural differences in broadband experience. Thematic issues will include the extent to which national communication cultures exist or whether there is a pan-European communications culture and what implications this has for broadband use, what forms of cultural diversity (ethnic, generational etc) exist within national states in relation to the adoption and use of broadband services and how their social implications need to be evaluated.

Working Group 4: Future directions

Both the technological environment and wider society are evolving through a process of mutual interaction. Even if one accepts that the results of the development in society cannot be reliably predicted, it is also clear that vast investments are being made in the intentional development of technologies, including broadband technologies, with certain aims and strategies, and based on some set of assumptions about the future. In fact, all such future-oriented action is based on some kind of a vision about the future, whether it is explicitly articulated or not. These intentions and assumptions have a great influence upon the whole development agenda, the specific development processes, and the results of these endeavours.

For example, in order to justify the development of a digital television broadcasting system, there must be a strong belief that such a system will be preferred by consumers to the extent that they are willing to pay for the resulting services and eventually finance the effort. In the evolution of this belief, and as a way to specify the needs for technological development, certain ideas about the services and the features of the future system are developed in thought experiments. These aim to specify what characteristics the system should include in order to become desirable for the potential users. Finally, the system is implemented and offered to users, and usually only at that point will both society and the developers find out whether the original vision and the assumptions it contained were compatible with the resulting reality.

At the moment, the community developing technologies receive only a limited amount of input that they can use for creating or verifying these assumptions from the wider research community. This is partly because of the different 'cultures' of the two communities and because of particular institutional practices. For example, engineers are not used to studying people and their practices, and social scientists, on the other hand, are usually not used to speculating about the future or providing design ideas based on their work. In order to create better quality ideas about the future uses of new technology, these different disciplinary communities need to be brought together and their cooperation in the developing future directions of design must be specifically facilitated.

The aim of this working group is to explore the process of this kind of vision-creation and to intentionally, and indeed proactively, contribute to this envisioning process in society. This is important for the information society development, as well as for achieving better efficiency in technology investment (e.g. as aspired to in EU statements).

The group will organize a set of activities that build upon the work done in the other workgroups and in the greater research community, and formulate the relevant conclusions and findings into an organized debate. It will produce recommendations, scenarios and other documents that can contribute in a valuable way to an informed discussion of the future direction of broadband development. Hence, the work will be horizontal in respect to the themes of the other groups.

The activities will include:

- 1) a special strand in the conferences organized by the Action
- 2) workshops with invited experts

- 3) online debates on the website
- 4) reviews and comment gathering in relation to future scenarios

The people

Chair

Bartolomeo Sapio, Fondazione Ugo Bordoni

Vice Chair

Tomaz Turk, University of Ljubljana

Working Groups Coordinators

Enid Mante-Meijer (WG1), University of Utrecht (The Netherlands)

Leopoldina Fortunati (WG2), University of Udine (Italy)

Leslie Haddon (WG3), London School of Economics (United Kingdom)

Kari-Hans Kommonen (WG4), University of Art and Design Helsinki UIAH (Finland)

Management Committee members

Claire Lobet Maris, University of Namur (Belgium)

Jo Pierson, Free University of Brussels (Belgium)

Soulla Louca, Intercollege (Cyprus)

Lajla Klamer, TDC (Denmark)

Knud Erik Skouby, Technical University (Denmark)

Sanna Marttila, University of Art and Design Helsinki (Finland)

Kari-Hans Kommonen, University of Art and Design Helsinki UIAH (Finland)

Chantal de Gournay, Orange (France)

Frank Thomas, FTR (France)

Maren Hartmann, University of Bremen (Germany)

Rosemarie Gilligan, University College Dublin (Ireland)

Leopoldina Fortunati, University of Udine (Italy)

Bartolomeo Sapio, Fondazione Ugo Bordoni (Italy)

Enid Mante-Meijer, University of Utrecht (The Netherlands)

Jeroen Heres, TNO Delft (The Netherlands)

Gustavo Cardoso, ISCTE (Portugal)

Rita Espanha, ISCTE (Portugal)

Boldur Barbat, Lucian Blaga University Sibiu (Romania)

Constantin Bala Zamfirescu, Lucian Blaga University Sibiu (Romania)

Bojan Srdjevic, University of Novi Sad (Serbia)

Veljko Malbasa, University of Novi Sad (Serbia)

Tomaz Turk, University of Ljubljana (Slovenia)

Vesna Dolnicar, University of Ljubljana (Slovenia)

Pedro Gomez, Universidad Complutense de Madrid (Spain)

Katrin Simon Elorz, Universidad Pública de Navarra (Spain)

Carina Pettersson, Linköping University (Sweden)
Peter Heinzmann, Cnlab AG (Switzerland)
Jane Vincent, University of Surrey (United Kingdom)
Leslie Haddon, London School of Economics (United Kingdom)